Restituiri Pitești

Revistă document a Centrului Cultural Pitești

Anul XXI ■ Nr. 1 (75)/2025
Serie nouă ■ 4 lei

Gherasim Timuș - Episcop al Argeșului (1893-1911)

Sumar

STUDII

- **dr. Marius ANDREESCU, *Credința, iubirea și jertfa Sfinților Martiri Brâncoveni. Stilul cultural brâncovenesc***

DOCUMENTE

- **dr. Aurel RADU, *Un document fotografic unicat despre clerul județului Argeș* (1910-1911)**

- **dr. Octavian DĂRMĂNESCU, *Vechi protopopi piteșteni* (I)**

Restituiri Pitești

CONSILIUL ŞTIINŢIFIC:
conf. univ. dr. habil Claudiu NEAGOE
lect. univ. dr. Marius ANDREESCU
conf. univ. dr. Constantin BĂRBULESCU

COLECTIVUL DE REDACŢIE:
Redactor-şef: dr. Marin TOMA
Secretar de redacţie: Simona FUSARU

REDACTORI:
prof. dr. Elena STEFĂNICĂ
prof. dr. Octavian DĂRMĂNESCU
drd. Adelina-Elena SORESCU
dr. Aurel RADU

RELAŢII CU PUBLICUL: Carmen SAITA

ADRESA REDACŢIEI:
Centrul Cultural Piteşti,
Calea Craiovei nr. 2 (Casa Cărţii)
Tel./fax.: 0248 219976
www.centrul-cultural-pitesti.ro
e-mail: restituiripitesti@gmail.com

Revista *Restituiri Piteşti* apare trimestrial sub egida Consiliului Local şi a Primăriei Piteşti. Revista publică articole pe teme de istorie universală şi românească, sociologie politică, antropologie socială şi culturală, precum şi documente variate din arhive.

Responsabilitatea pentru conţinutul articolelor revine în totalitate autorilor (art. 206 C.P.).

Reproducerea articolelor sau a documentelor publicate se poate face numai cu indicarea autorului articolului şi a titulaturii revistei.

Textele şi fotografiile aduse în redacţie nu se înapoiază.

ISSN: 1583-5863

Editor - Centrul Cultural Piteşti

Tiparul executat la VENUS PRINTING SOLUTIONS Iași

CREDINȚA, IUBIREA ȘI JERTFA SFINȚILOR MARTIRI BRÂNCOVENI. STILUL CULTURAL BRÂNCOVENESC

Dr. Marius ANDREESCU
Cercetător științific, Institutul de Cercetări Juridice „Academician Andrei Rădulescu" al Academiei Române;
Asociația Română de Filosofie a Dreptului și Filosofie Socială

Argument

Printre sfinţii pe care i-a răsărit pământul ţării noastre, Constantin Brâncoveanu ocupă un loc deosebit. Exemplul său rămâne totdeauna viu pentru românul, care, nu de puţine ori, a fost greu încercat în credinţa lui strămoşească. Jertfa sa a revigorat spiritul naţional şi a dat putere credinţei Bisericii noastre, el fiind, pentru poporul român, exemplul mucenicului prin excelenţă. Călăuzit de credinţă în viaţă şi în domnie, a apărat interesele religioase ale românilor şi ale lumii ortodoxe, a ctitorit lăcaşuri de cult, a tipărit şi răspândit cărţile Bisericii şi, deşi ar fi putut fi cruţat, nu şi-a renegat credinţa nici în clipele cruntului martiriu.

Sfântul Voievod Constantin Brâncoveanu a fost un deschizător de drum în cultura şi spiritualitatea română. Stilul arhitectural întemeiat de el şi fondat pe tradiţiile româneşti, dar şi pe elemente ale culturii europene îi poartă numele. Sfinţenia domnitorului a intrat în conştiinţa populară şi pentru jertfa sa şi a fiilor săi. "Slujba mea este să îndur nevoile şi să rabd năpăştile şi chiar să-mi vărs sângele în numele lui Hristos şi al Domnului nostru Dumnezeu, pentru credinţă", îi scria domnitorul Constantin Brâncoveanu Ţarului Petru cel Mare al Rusiei, ştiindu-şi parcă dinainte tragicul sfârşit.

Istoria l-a înscris pe voievodul martir Constantin Brâncoveanu în rândul marilor domnitori ai neamului nostru, iar Biserica l-a trecut în rândurile sfinţilor martiri, apărători ai credinţei creştine şi ctitori de locaşuri sfinte, alături de cei patru fii ai săi, Constantin, Ştefan, Radu, Matei şi de sfetnicul Ianache (Văcărescu), aceştia fiind canonizaţi de către Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, în data de 20 iunie 1992, cu data de pomenire în 16 august, şi proclamaţi solemn ca sfinţi prin Tomosul Sinodal de Canonizare, citit în data de 15 august 1992, în Biserica Sfântul Gheorghe-Nou din Bucureşti, ctitorie brâncovenească în care se află mormântul domnitorului.

La 24 iunie 2020, plenul Camerei Deputaţilor a adoptat un proiect de lege prin care se declară ziua de 16 august ca „Ziua naţională pentru comemorarea martirilor Brâncoveni şi de conştientizare a violenţelor împotriva creştinilor". Proiectul de lege a fost adoptat şi de Senat, Camera Deputaţilor fiind for decizional în acest caz . Textul Legii nr. 134/2020 pentru declararea zilei de 16 august ca Ziua naţională pentru comemorarea martirilor Brâncoveni şi de conştientizare a

violenţelor împotriva creştinilor a fost publicat în Monitorul Oficial, Partea I nr. 626 din 16 iulie 2020. Este un omagiu binemeritat Sfinţilor martiri Brâncoveni şi tuturor martirilor neamului românesc a căror credinţă, iubire şi jertfă constituie temelia existenţei poporului român.

Viața și activitatea Sfântului voievod Constantin Brâncoveanu

Sfântul Constantin Brâncoveanu s-a născut în anul 1654 din părinţii Matei şi Stanca Brâncoveanu (sora domnitorului Șerban Cantacuzino). La vârsta de un an a rămas orfan de tată, fiind crescut, împreună cu fraţii săi Barbu şi Matei, de Păuna Greceanu, bunica după tată la moşia Brâncoveni a stolnicului Constantin Cantacuzino. Aici a învăţat greceşte, latineşte şi slavoneşte de la mari dascăli şi clerici, o cultură aleasă ce se va exprima apoi prin ctitoriile făcute, prin înfiinţarea de tipografii, de şcoli, cât şi prin legăturile pe care le-a avut cu personalităţile veacului, care au poposit pe aceste meleaguri sau cu care a avut legături.

Ascensiunea lui Constantin Brâncoveanu la domnie a reprezentat un moment culminant pe plan social-politic în afirmarea acestui puternic neam boieresc marcat de evenimente tragice. Tatăl domnului, Papa Brâncoveanu, îşi pierduse viaţa ucis de seimeni, în 1655, sub dealul Mitropoliei bucureştene, iar Preda Brâncoveanu, vornicul, bunicul său, fusese ucis la Târgovişte din porunca lui Mihnea al III-lea, în 1658. Anul 1674 a fost cel în care Constantin Brâncoveanu s-a căsătorit cu Marica (Maria) – fiica postelnicului Neagoe din Negoieşti şi nepoata lui Antonie-Vodă din Popeşti, domn al Ţării Româneşti între 1669 şi 1672. Familia Brâncoveanu a fost binecuvântată de Dumnezeu cu unsprezece copii: Stanca, Maria, Ilinca, Constantin, Ştefan, Safta, Radu, Ancuţa, Bălaşa, Smaranda şi Matei. Sunt 11 copii – 4 fii şi 7 fiice – pe care i-au crescut ca nişte părinţi harnici, înţelepţi şi generoşi. Doamna Marica Brâncoveanu s-a arătat ca o femeie curajoasă, evlavioasă şi iubitoare de Biserică şi neam, reprezentând împreună cu voievodul un model demn de urmat pentru familia creştină, pentru educaţia creştină a copiilor, pentru multa statornicie în mărturisirea dreptei credinţe şi promovarea valorilor culturii creştine.

Constantin Brâncoveanu, ca nepot al voievodului Şerban Cantacuzino (ianuarie 1679 - 29 octombrie/ 8 noiembrie 1688) a deţinut multe funcţii administrative şi politice, pe care le-a îndeplinit cu o abilitate diplomatică demnă de unchiul său celebru. La 25 de ani, ajunge mare agă, iar după nouă ani era deja mare logofăt al Ţării Româneşti. Din această funcţie, după moartea unchiului său, la insistenţele boierilor Cantacuzini şi după plata unor importante sume de bani către Înalta Poartă, Constantin Brâncoveanu, ales de către boierii Ţării, este recunoscut la 29 octombrie 1688 ca domn al Ţării Româneşti. După primirea caftanului domnesc de la Istanbul, Mitropolitul Ţării Româneşti fiind Teodosie, împreună cu Patriarhul Constantinopolului Dionisie al III-lea, aflat la Bucureşti, au binecuvântat în Catedrala mitropolitană pe noul voievod al Ungrovlahiei, citindu-i molitfa de domnie. Astfel a început domnia Sfântului voievod Brâncoveanu, o domnie importantă pentru Creştinătatea ortodoxă şi mai ales pentru Ţara Românească, aflată la confluenţa intereselor otomane, habsburgice şi ruseşti.

Sfântul voievod martir Constantin Brâncoveanu a simţit şi a lucrat pentru unitatea neamului românesc, în pofida împărţirii acestuia în trei mari provincii distincte. El a fost un domnitor învăţat şi un promotor al educaţiei şi al culturii, care a sprijinit tipărirea a numeroase şi valoroase lucrări de cultură teologică şi laică, încât, pe vremea domniei lui, prin dezvoltarea culturală intensă în diferite direcţii, oraşul Bucureşti a devenit un centru spiritual şi cultural semnificativ în sud-estul Europei, iar domnitorul Ţării Româneşti un mare susţinător al culturii în întreg spaţiul românesc. De aceea, domnia lui a fost considerată „o monarhie culturală” (N. Iorga).

Domnia lui Constantin Brâncoveanu a marcat în Ţara Românească o perioadă de progres economic şi cultural-artistic, de iniţiative de modernizare a aparatului statal, de reformare a sistemului fiscal. Brâncoveanu a organizat cancelaria statului în vederea întreţinerii raporturilor cu puterile străine. Epoca brâncovenească s-a deschis influenţelor occidentale care au început să prevaleze asupra celor orientale. Astfel s-a creat o sinteză originală naţională, prin aportul tradiţiei răsăritene şi a celei occidentale. Principalele direcţii ale politicii interne a lui Constantin Brâncoveanu au fost: întărirea rolului domniei, reorganizarea sistemului fiscal, promovarea unor relaţii strânse cu Moldova şi Transilvania.

În ce priveşte politica externă, Constantin Brâncoveanu a încercat să menţină o politică echilibrată între Imperiul Otoman, căruia îi era vasal, şi Sfântul Imperiu Roman (Habsburgic), a cărui expansiune ajunsese până la hotarele Ţării Româneşti (după cucerirea Transilvaniei, recunoscută de Poarta Otomană prin tratatul de pace de la Karlowitz, din 1699). Politic, Brâncoveanu inaugurează etapa negocierilor diplomatice şi stabilirii de relaţii personale cu conducătorii importanţi ai lumii de atunci. El „a ştiut să servească pe turci, de nevoie, fără să părăsească nici un drept al ţării sale", fiind un domnitor creştin, „răspunzător de pacea, apărarea, buna chiverniseală a ţării, liniştea locuitorilor ei, învăţătura copiilor, judecarea pricinilor cu dreptate, după pravilă, ajutorarea săracilor şi alte fapte cuviincioase unui adevărat cârmuitor de ţară".

Însă, în 1709, o conjunctură europeană nefavorabilă şi unele greşeli politice ale lui Constantin Brâncoveanu au dus la sfârşitul său tragic şi la dezastrul familiei sale. Regele Suediei, Carol al XII-lea, fusese învins la Poltava de către ţarul Rusiei, Petru cel Mare. Armata rusă a intrat pe teritoriul Moldovei, pentru a se lupta cu turcii, aliaţii lui Carol al XII-lea. Brâncoveanu a încercat să se alieze cu ruşii, trimiţându-i ţarului o scrisoare în care îi promitea că îl va ajuta la aprovizionarea armatei. Petru cel Mare i-a mulţumit şi i-a trimis 300 de pungi cu aur, contravaloarea serviciilor pentru aprovizionarea armatei ruse. Tot în acel timp, turcii îi dăduseră domnia Moldovei lui Dimitrie Cantemir, duşman declarat al familiei Brâncovenilor, cu însărcinarea expresă de a raporta Divanului orice mişcare făcută de Constantin Brâncoveanu. Primul lucru pe care l-a făcut însă Cantemir a fost să se alieze cu ţarul. Prudent, Brâncoveanu a încercat să menţină un echilibru între cele două tabere. El şi-a adunat oştile în tabăra de la Urlaţi (judeţul Prahova), aproape de graniţa cu Moldova. În cazul în care ruşii ar fi intrat în Ţara Românească, s-ar fi aliat cu ei; dacă însă turcii ar fi fost mai rapizi, ar fi rămas de partea acestora. Planurile i-au fost dejucate chiar de către vărul său, spătarul Toma Cantacuzino, care, împreună cu mai mulţi boieri, a trecut în tabăra ţarului. Brâncoveanu i-a trimis înapoi lui Petru cel Mare cele 300 de pungi, iar turcilor proviziile, contribuind la eşecul militar al ţarului, în bătălia de pe Prut (Stănileşti, 1711), care s-a văzut nevoit să încheie pace cu turcii.

Deşi pe moment Brâncoveanu şi-a păstrat tronul, turcii nu i-au iertat încercarea de trădare din 1711. Răzbunarea lor a venit abia după trei ani, în 1714, când Brâncoveanu nici nu mai bănuia că ar mai putea avea duşmani puternici. Însă, toate rudele lui, Cantacuzinii, care îi sprijiniseră până atunci domnia, se întorseseră de această dată împotriva lui. Deşi Brâncoveanu făcuse mari eforturi pentru a-i convinge pe otomani că gestul spătarului Toma Cantacuzino de a trece de partea ruşilor în timpul războiului ruso-turc din 1711 nu exprimase şi voinţa sa, o nouă acuzaţie s-a adăugat la adresa sa. Învinuit, după cum spunea cronicarul turc Mehmed Raşid că „adunase multe bogăţii şi arme pentru a se opune şi pregăti o răscoală, aşteptând ca să-şi arate dorinţa de a domni în chip absolut independent", Brâncoveanu a fost mazilit în anul 1714. Împreună cu familia sa, a fost dus la Istanbul şi închis la Edicule („Cetatea celor şapte turnuri"), iar toate averile sale i-au fost confiscate. Pe 15 august 1714 a fost executat la Istanbul, împreună cu cei patru fii ai săi (Constantin, Ştefan, Radu şi Matei), precum şi cu sfetnicul său Ianache Văcărescu.

Sfântul voievod Brâncoveanu a ctitorit 24 biserici din temelie în Ţara Românească; a înfiinţat sau ajutat Academia domnească (1694), Şcoala de la Mănăstirea Colţea (începutul sec. al XVIII-lea), Şcoala de pictori de la Mănăstirea Hurezi, Şcoala domnească de slavonie de la Biserica „Sfântul Gheorghe Vechi"; cu ajutorul unor iscusiţi ierarhi, precum Sfântul Ierarh Antim Ivireanul, a înfiinţat patru tipografii (Bucureşti, Târgovişte, Snagov şi Râmnic); a tipărit peste 84 de cărţi în 96 de volume, având un tiraj de 5000 de exemplare, folosind texte bilingve, tipărind cărţi de cult, teologice, traduceri din Sfinţi Părinţi, cărţi necesare şcolilor, cărţi istorice, în apărarea credinţei ortodoxe, precum şi cărţi în alte limbi; a organizat biblioteci (cum ar fi cea de la Mănăstirea Hurezi care avea peste patru sute de volume din toate domeniile şi în diferite limbi); a sprijinit lupta creştinilor din alte teritorii oferind o tiparniţă, precum şi cărţi creştinilor din Siria (Alep), sau susţinând românii ortodocşi din Transilvania împotriva Uniaţiei şi a prozelitismului catolic. De asemenea, a îndepărtat curentul slavon şi grecesc ce se făceau prezente nu numai în Biserică ci şi la curţile domneşti.

De numele lui Brâncoveanu se leagă în special tipărirea în 1688 a primei ediţii a traducerii integrale în limba română a Bibliei. S-a numit Biblia de la Bucureşti, traducerea a început în timpul

domniei lui Şerban Cantacuzino în jurul anului 1682, dar a fost tipărită în timpul domniei lui Brâncoveanu. La traducere au lucrat un grup de cărturari între care şi fraţii Şerban şi Radu Greceanu. Acesta din urmă avea să devină în 1693 cronicarul oficial al domniei lui Constantin Brâncoveanu, scrierea sa cea mai cunoscută fiind intitulată „Începătura istorii vieţii luminatului şi preacreştinului domnului Ţării Româneşti Io Constantin Brâncoveanu Basarab voievod”.

Au fost tipărite, tot în limba română, Psaltirea, Sfânta Evanghelie, Molitfelnicul, Octoihul, Liturghierul, Ceaslovul, Apostolul şi predicile lui Ioan Gură de Aur, sub titlul Mărgăritarele. S-au tipărit în special cărţi pentru slujbele religioase şi pentru şcolile din Ţara Românească şi din Moldova, dar şi pentru susţinerea ortodoxismului din Transilvania şi Maramureş, pentru popularizarea teologiei şi a vieţilor sfinţilor şi chiar romane cavereşti, iar tipăriturile erau împodobite artistic, paginile aveau frontispiciu, iniţiale şi litere mari şi frumoase. Cărţile nu erau vândute, ci împărţite gratuit de către Domnie sau Mitropolie şi aveau că scop susţinerea cultului ortodox, iar tipărirea se făcea cu banii lui Brâncoveanu şi ai Mitropolitului Antim. Cărţile destinate românilor foloseau cuvintele înţelese de toţi, fără topica străină, cu fraze simple şi elegante şi de aceea limba din tipăriturile Epocii brâncoveneşti a adus o contribuţie însemnată la formarea limbii literare.

Dar poate cel mai important act de susţinere a lumii ortodoxe a fost iniţiativa lui Brâncoveanu de a fi tipărite cărţi de slujbă şi de învăţătură a credinţei şi în limbile greacă, arabă şi georgiană. Pentru preoţii ortodocşi din Arabia, care nu aveau cărţi de cult, s-au tipărit un Liturghier şi un Ceaslov în greacă şi arabă, iar la Alep, în Siria, a fost trimisă o tipografie şi litere arabe turnate în tipografia de la Snagov cu care s-a tipărit Psaltirea arabă, având pe frontispiciu stema Ţării Româneşti şi iniţialele lui Constantin Brâncoveanu. Tipografia a funcţionat aproape două secole şi a tipărit mai mult de 70 de titluri. Voievodul Brâncoveanu a trimis o tipografie şi în Georgia, în patria mitropolitului Antim, unde s-au tipărit Evanghelia şi Liturghierul în limba georgiană. În 1701, la tipografia din Bucureşti, tot la iniţiativa lui Constantin Brâncoveanu, s-a tipărit şi prima carte în limba turcă din toată lumea otomană, numită “Proschinitarul Ierusalimului şi a toată Palestina”.

Pentru a susţine ortodocşii, s-au făcut donaţii de cărţi şi tipografii, de bani, odoare şi obiecte bisericeşti pentru românii din Transilvania, dar şi pentru Patriarhia Ecumenică de la Constantinopol, cea mai înalta autoritate canonică a lumii creştin-ortodoxe, pentru Mănăstirile din Athos şi de la Muntele Sinai, pentru locurile sfinte de la Ierusalim, Patriarhiile din Antiohia şi Alexandria, mănăstirile şi bisericile de peste Dunăre din Serbia şi Bulgaria.

Pe lângă scrierile religioase, propovăduirea ortodoxiei în occidentul catolic şi protestant s-a făcut şi prin relaţiile cu marile universităţi europene ale vremii, mai ales Oxford şi Cambridge, unde au fost trimişi teologi formaţi la Academia Domnească de la Sfântul Sava înfiinţată de Brâncoveanu în 1694. Academia cu predare în limba greacă corespundea unei Facultăţi de filosofie şi litere şi forma tineri români, greci, bulgari, sârbi şi aromâni şi se bucura de un mare prestigiu în Europa. În apărarea credinţei românilor, Brâncoveanu nu era însă singur, întreţinea corespondenţă cu duhovnici, diaconi, preoţi şi ierarhi din întreg spaţiul ortodox, iar la Curtea Domnească de la Bucureşti erau prezente importante feţe bisericeşti.

Marele teolog Antim Ivireanul, de origine georgiană, a fost adus la curte la scurt timp după ce Brâncoveanu a urcat pe scaunul domniei şi a trăit în preajma domnitorului până în 1708 când a fost ales mitropolit al Ungrovlahiei. În Ţara Românească a învăţat limba română şi slavona, meşteşugurile tiparului şi gravurii şi i s-a încredinţat conducerea tipografiei domneşti din Bucureşti. Prin cele 63 tipărituri lucrate de el însuşi sau patronate de el în diferite limbi este considerat, alături de Diaconul Coresi, autorul primelor cărţi în limba română, cel mai mare tipograf din cultura medievală românească. Antim Ivireanul s-a născut în Iviria (Georgia de astăzi), în anul 1650, dar activitatea sa în slujba bisericii şi-a desfăşurat-o în Ţara Românească. A fost de tânăr luat în robie de către turci. Fiind ulterior eliberat, a învăţat sculptura în lemn, caligrafia, pictura, broderia, precum şi limbile greacă, arabă şi turcă. S-a călugărit sub numele de Antim, iar mai târziu a fost hirotonit ieromonah. În 1689 a fost adus de către Sfântul voievod Brâncoveanu în Ţara Românească. În 1691 i s-a încredinţat conducerea tipografiei domneşti din Bucureşti, în care au fost imprimate nenumărate cărţi de cult, dar şi laice. În anul 1696 a deveni egumen la Mânăstirea Snagov, unde a mutat şi tipografia domnească. Acolo a tipărit 15 cărţi: 7

greceşti, 5 româneşti, una slavonă, una slavo-română şi una greco-arabă (*Liturghierul greco-arab*, în 1701, prima carte din lume tipărită cu caractere arabe). Între 1701 şi 1705 şi-a reluat activitatea tipografică la Bucureşti, unde a tipărit alte 15 cărţi.

Din anul 1705 este episcop de Vâlcea. Nu a pregetat să continue imprimarea cărţilor bisericeşti. Din anul 1708 este mitropolit al Ungrovlahiei (Ţara Românească). Printre alte activităţi, în această calitate, înfiinţează, ca şi la Râmnicu Vâlcea, o tipografie la Târgovişte, unde a tipărit un număr de 18 cărţi (11 româneşti, 5 greceşti, una slavo-română şi una slavo-româno-greacă), între care se remarcă cele româneşti. Trebuie subliniat rolul lui Antim Ivireanul în propăşirea culturii române. Pe lângă activitatea sa de ierarh al Bisericii din Ţara Românească, el a fost tipograf, redactor, editor şi creator de limbaj bisericesc în limba română. A avut un rol însemnat în introducerea completă şi definitivă a limbii române în toate slujbele Bisericii. Deşi româna nu era limba sa nativă, a reuşit să creeze o limbă liturgică românească limpede, care a fost înţeleasă de contemporanii săi şi este folosită până astăzi. A fost şi un mare om de cultură: tipograf, gravor, teolog şi autor al celebrelor *Didahii* (o colecţie de predici folosite la Marile Sărbători de peste an). Este ctitorul Mânăstirii Antim din Bucureşti. La insistenţele Porţii Otomane, a fost exilat în anul 1716. Şi-a dat viaţa pentru credinţa creştină, fiind ucis de ostaşii care îl escortau pe drumul exilului. La câţiva ani după uciderea sa, a fost reabilitat. Sfântul Antim Ivireanul a fost canonizat de către Sinodul Bisericii Ortodoxe Române în 1992 (actul sinodal din 20 iunie, proclamarea oficială a canonizării având loc la 21 iunie 1992). Ziua sa de prăznuire este 27 septembrie.

Constantin Brâncoveanu şi-a arătat dragostea faţă de credinţa ortodoxă şi prin construcţia de biserici, zidite prin iniţiativa domnitorului într-o combinaţie de stiluri arhitecturale care îmbina tradiţiile artistice locale, influenţele orientale bizantine şi formele occidentale ale Renaşterii. Constantin Brâncoveanu a fost unul dintre cei mai mari ctitori de biserici şi mănăstiri din ţările române. Încă înainte de a ajunge domnitor, Constantin Brâncoveanu a ridicat două biserici, una la Potlogi şi alta la Mogoşoaia, lângă Bucureşti. După ce s-a urcat pe tronul Ţării Româneşti, Brâncoveanu a mai ctitorit tot în Bucureşti încă trei biserici, pe locul unora mai vechi: biserica Sfântul Ioan cel Mare sau „Grecesc”, demolată în secolul trecut, biserica mănăstirii Sfântul Sava, demolată în secolul trecut şi Biserica Sfântul Gheorghe Nou. În această din urmă biserică au fost depuse şi osemintele ctitorului în anul 1720, aduse în ascuns de la Constantinopol, de către soţia sa, doamna Marica. A mai zidit o biserică în satul Doiceşti (judeţul Dâmboviţa).

Împreună cu unchiul său, spătarul Mihai Cantacuzino, a ridicat mănăstirea din Râmnicu Sărat. În vara anului 1690, Constantin Brâncoveanu a pus piatra de temelie a celei mai mari dintre ctitoriile sale: Mânăstirea Hurezi cu hramul Sfinţilor Împăraţi Constantin şi Elena. Printre alte biserici şi mănăstiri ctitorite sau refăcute de bine credinciosul voievod trebuie amintite: Mânăstirea Surpatele, Mânăstirea Polovragi, Mânăstirea Sâmbăta şi Mănăstirea Turnu din Târgşoru Vechi (judeţul Prahova). Sfântul voievod Constantin Brâncoveanu a dezvoltat, consolidat şi înfrumuseţat şi Mânăstirile Arnota, Dintr-un Lemn, Mamu şi Bistriţa. Prin ctitoriile şi daniile sale, a întărit Ortodoxia sud-dunăreană aflată sub prigoana islamului otoman, dar şi pe cea ardeleană asaltată de uniatismul catolic şi de protestantismul Reformei. Sfântul voievod martir Constantin Brâncoveanu a fost un mare ctitor de mănăstiri şi biserici, ridicând din temelie unele noi şi restaurând sau înzestrând altele mai vechi în Ţara Românească şi în Transilvania.

Totodată, Sfântul Constantin Brâncoveanu a ajutat cu generozitate întreaga creştinătate răsăriteană ortodoxă aflată sub stăpânire otomană, prin acordarea de importante ajutoare financiare şi materiale Patriarhiilor din Constantinopol, Alexandria, Antiohia, Ierusalim, Bisericii Georgiei, precum şi multor mănăstiri şi locaşuri sfinte din Muntele Athos. În toată această purtare de grijă, el a arătat multă dărnicie, evlavie şi demnitate, rămânând peste timp o pildă vie pentru domnitorii creştini şi pentru susţinătorii culturii creştine. Există unele mărturii istorice care arată că Patriarhii de la Constantinopol şi mai ales Patriarhii Ierusalimului şi ai Antiohiei au fost găzduiţi de multe ori la curtea Sfântului domnitor Constantin Brâncoveanu, iar acesta, pe lângă alte ajutoare, le tipărea şi cărţi bisericeşti în limbile lor, între care şi prima carte din lume tipărită în limba arabă (***Liturghierul greco-arab***, la Mănăstirea Snagov, în anul 1701). Această grijă a lui pentru Sfânta Biserică Ortodoxă l-a determinat să devină un mare misionar, un domnitor creştin evlavios şi darnic[1].

Dincolo de toate aceste aspecte ale personalităţii şi firii conducătorului român, marea sa vocaţie a fost cea de ctitor, după cum mărturiseşte mitropolitul Bartolomeu Anania: „Mucenicia lui Brâncoveanu e încununarea unei vieţi de creator. Nu a avut, desigur, vocaţia martiriului (în fapt, martiriul nici nu este o vocaţie, ci un destin asumat), dar l-a stăpânit o mare vocaţie de ctitor, ale cărui roade le vedem şi astăzi, semănate pe aproape jumătate din ţară, din Mehedinţi până-n Râmnicu Sărat şi din Făgăraş până-n Câmpia Dunării. Ar fi de ajuns să ne oprim la Hurezi spre a ne da seama de amploarea şi măreţia geniului brâncovenesc”[2].

Stilul brâncovenesc

Denumirea de ***Stil Brâncovenesc*** sau de artă brâncovenească a influenţat în mod hotărâtor evoluţiile de mai târziu, termenul fiind folosit, prin extensie, şi pentru a descrie operele de artă din vremea primilor Mavrocordaţi, până către 1730. În această epocă, domnitori ca Şerban Cantacuzino, Constantin Brâncoveanu, Nicolae Mavrocordat, mitropoliţi ca Varlaam, Theodosie, Antim Ivireanu, episcopi ca Ştefan Mitrofan, stareţi ca arhimandritul Ioan de Hurezi, Ilarion de Cozia şi eruditi ca fraţii Greceanu, Radu Popescu, Constantin Cantacuzino realizează în acelaşi timp o amplă operă de reactualizare a tradiţiei bizantine. La curtea domnească a avut loc o adevărată renaştere bizantină.

Stilul brâncovenesc reprezintă un sincretism între tradiţii artistice locale, valahe, bizantine şi alte influenţe orientale şi forme occidentale, ale Renaşterii, cum ar fi şcoala italiană. Stilul arhitectural brâncovenesc este recunoscut astăzi că fiind “***primul stil românesc***”. Principalele caracteristici ale stilului sunt: elementele de pietrărie prelucrată artistic; relieful accentuat prin tehnică „a jour” atât în sculptarea pietrei, cât şi în prelucrarea artistică a lemnului, predomină motivele vegetale: acantul, vrejuri, strugurii, floarea soarelui. Istoricii de artă caracterizează uneori stilul prin analogie cu renaşterea apuseană, datorită structurilor sale clare, raţionaliste, dar exuberanţa lui decorativă permite şi folosirea termenului de “Baroc brâncovenesc”. Exemple remarcabile ale

Palatul Mogoşoaia (Ilfov) a fost construit de către Constantin Brâncoveanu şi a fost terminat la 20 septembrie 1702, conform pisaniei de pe latura de răsărit a palatului.

stilului Brâncovenesc sunt mânăstirile ctitorite de Sfântul Voievod, în mod deosebit Mânăstirea Hurezi. Alte exemple ale acestui stil arhitectural sunt palatele ridicate în epoca brâncovenească, mai ales în apropierea unor pânze de apă, în cadrul unor incinte rectangulare. Poarta şi anexele gospodăreşti sunt îndeosebi situate pe latura opusă reşedinţei, care este organizată pe două niveluri, deasupra unor pivniţe înalte. Soclul clădirilor include de obicei şi parterul. Palatele au pe latura dinspre curte un foişor cu scară, pe latura dinspre lac o logie. Dotate cu aducţii de apă, cu băi şi grupuri sanitare, reşedinţele domneşti ofereau un confort nemaiîntâlnit până atunci. Mogoşoaia şi Potlogi sunt singurele palate brâncoveneşti din România.

Fiind considerată cea mai reprezentativă construcţie în stil brâncovenesc din întreaga ţară, Mânăstirea Hurezi este şi cel mai mare ansamblu monahal din România. Singurătatea şi liniştea de odinioară a locului era tulburată doar de cântecele huhurezilor, păsări de noapte, care au şi dat denumirea locului. Ansamblul monahal de la Hurezi se întinde pe mai mult de trei hectare, cuprinzând Mânăstirea propriu-zisă, Biserica Bolniţa, Schitul Sfinţilor Apostoli şi Schitul Sfântul Ştefan. Acestora li se poate adăuga, în mod firesc, şi Biserica Sfinţii Îngeri, ctitorită tot de unul dintre stareţii Mânăstirii celei mari, aflată puţin mai la sud de incinta Mânăstirii. Începând cu anul 1993, Mânăstirea de la Hurezi se află pe lista Patrimoniului Mondial UNESCO. În centrul incintei principale se afla biserica cea mare de la Hurezi. Intrarea principală este aşezată pe latura de miazăzi, sub o boltă largă care, la vreme de necazuri, se închidea cu o poarta masivă de lemn, ferecată cu fier, existentă şi astazi, în forma ei originală. Biserica cea mare a Mânăstirii Hurezi, închinata Sfinţilor Împăraţi Constantin si Elena, a fost ctitorită între anii 1693-1697. Biserica cea mare are o lungime de 32 de metri şi o înălţime de 14 metri, fiind zidită în formă de cruce şi împărţită în pridvor, pronaos, naos şi Altar. Adesea s-a spus că arhitectura acesteia a avut drept model biserica din Mânăstirea Curtea de Argeş.

Sfântul Constantin Brâncoveanu, văzând nestatornicia vremurilor, îndată după primirea sceptrului Ţării, după cum glăsuieşte hrisovul de întemeiere al Mânăstirii, "într-al doilea an al domniei noastre, pus-am temelie si am început a zidi mânăstire". Prin aceasta fapta cucernică, domnitorul îşi vedea împlinită o dorinţă sfântă, care-l frământa, după cum citim in pisania de deasupra uşii bisericii: "*Nu voi intra in sălaşul casei mele, nu mă voi sui pe aşternutul patului de odihnă, nu voi da somn ochilor mei şi pleoapelor mele dormitoare si repaos tâmplelor mele, până nu voi afla loc Domnului si sălaş Dumnezeului lui Iacob." (Psalmul 131).* Urmând în cuvânt şi în faptă pe Sfântul Prooroc şi Psalmist David, el a înălţat cea mai de seama ctitorie a epocii sale, ctitorie care a atras admiraţia si preţuirea tuturor vizitatorilor din toate timpurile. Astfel, Charles Diehl, cunoscător de artă bizantină, consideră ctitoria brâncovenească de la Hurezi drept "cea mai frumoasă din România".

Biserica cea mare de la Hurezi a fost zugrăvită în frescă de către zugravii Constantin, Ioan, Andrei, Stan, Neagoe şi Ioachim. Pe pereţii acesteia, începând încă din pridvor, se află aşezaţi nenumăraţi sfinţi, cât şi scene biblice şi istorice, precum Sinoadele Ecumenice. Tabloul votiv este poate cel mai mare, deosebit şi valoros din întreaga ţară. Acesta înfăţişează o veritabilă galerie de portrete istorice de mare valoare artistică, înfăţişând pe Sfântul Constantin Brâncoveanu împreună cu întreaga lui familie, în care se distinge chipul doamnei Maria, alături de strămoşii lui direcţi şi de rudele din neamul Basarabilor şi al Cantacuzinilor. De aici se înţelege şi faptul că biserica se dorea a fi necropolă a familiei Brâncoveanu, cât şi a neamului său. Pronaosul păstrează câteva morminte. Mormântul cel mai de seamă, lucrat din marmură şi acoperit cu o placă sculptată, pregătit pentru ctitorul voievod, nu şi-a împlinit însă niciodată rostul său. Un alt mormânt din pridvor, deosebit şi el, este cel al vrednicului egumen Ioan Arhimandritul. Catapeteasma cea mare, sculptată în lemn de tei şi suflată cu aur, este donată de Doamna Maria Brâncoveanu. În rândul mobilierului din lemn, alături de extraordinarul iconostas sculptat şi aurit, menţionăm şi Tronul Domnesc, maiestos sculptat, care poartă stema Cantacuzinilor. Alături de acestea, stranele şi marele policandru, datează toate din vremea ctitorului[3].

Iubirea ca jertfă pentru Dumnezeu, dreapta credință ortodoxă și neam

În Vinerea Mare, Constantin Brâncoveanu împreună cu familia sa, însoţit de garda turcească au plecat spre Istanbul unde au ajuns după trei săptămâni de chin. Aici, împreună cu cei patru fii ai săi şi cu sfetnicul Ianache Văcărescu, au fost închişi

în faimoasa temniţă Yedikule, fiind supuşi la torturi groaznice, pentru a-i forţa să spună unde sunt ascunse averile din străinătate. Cruzimea nu s-a oprit aici, pentru că i-au întins o cursă punându-i pe umeri „caftanul de iertare" contra unei sume fabuloase de 20.000 pungi de aur. Din păcate, aceasta a fost o înşelătorie, pentru a-i smulge noi declaraţii. La toate acestea s-au mai adăugat şi plocoanele către sultan din partea noului domn Ştefan Cantacuzino, pentru ca Brâncoveanu să nu scape cu viaţă. Deoarece nu mai aveau alt scop, au stabilit executarea Brâncovenilor pe data de 15 august, ziua cinstirii Adormirii Maicii Domnului, zi mare pentru creştinii ortodocşi şi, totodată, ziua de naştere a domnitorului, precum şi onomastica soţiei sale, doamna Marica. Cât sadism! Tabloul descris de cronicar ne prezintă pe domnitor împreună cu copiii săi, îmbrăcaţi în haine ponosite, înlănţuiţi şi cu urmele torturii pe trup, plimbaţi de la închisoarea Yedikule către Serai, unde erau aşteptaţi de suita sultanului Ahmed al III-lea, precum şi de invitaţii săi speciali, ambasadorii creştini ai marilor puteri europene Franţa, Rusia, Anglia şi Imperiul Habsburgic.

Jurisprudenţa otomană prevedea pentru creştinii condamnaţi la moarte posibilitatea de a fi graţiaţi de către marele muftiu dacă abjurau credinţa creştină, trecând la mahomedanism. Puterea credinţei Brâncovenilor o vedem şi în cuvântul de îmbărbătare spus mezinului Matei, de numai 12 ani: **„Din sângele nostru n-a mai fost nimeni care să-şi piardă credinţa. Dacă este cu putinţă, mai bine să mori de o sută de ori decât să-ţi renegi credinţa strămoşească, pentru a mai trăi câţiva ani pe pământ** ", a spus voievodul Brâncoveanu mezinului de 12 ani, ucis ultimul chiar sub ochii părintelui, fiind încredinţat că a muceniciei cunună se ia prin botezul sângelui, iar de aici încolo nu mai păcătuieşti, aşa cum spunea Sfântul Ciprian al Cartaginei. Apogeul jertfei martirice a fost când Matei a zis călăului: **„Vreau să mor creştin! Loveşte!"**.

Mai întâi a căzut capul vistiernicului Ianache Văcărescu, apoi a lui Constantin, pe urmă a lui Ştefan şi Radu, iar după o scurtă ezitare şi a mezinului Matei, iar al domnului valah abia după ce a asistat la întreaga grozăvie. ***Cronicile Bălăcenilor*** istorisesc că măcelul de la Ialy-Kioşc a durat doar 15 minute. Cei şase au fost puşi în genunchi, li s-a dat voie să-şi rostească o rugăciune înainte de execuţie, iar Brâncoveanu le spune fiilor săi: **„Fii mei, fiii mei! Iată toate avuţiile şi orice alta am pierdut. Să nu ne pierdem încai sufletele. Staţi tari, bărbăteşte, dragii mei, şi nu băgaţi seamă la moarte. Priviţi la Hristos, Mântuitorul nostru, câte au răbdat pentru noi şi cu ce moarte de ocară au murit! Credeţi tare în aceasta şi nu vă mişcaţi din credinţa pravoslavnică pentru viaţa şi lumea aceasta! Aduceţi-vă aminte de Sfântul Pavel, ce zice: că nici sabie, nici îmbulzeală, nici moarte, nici alta orice nu-l va despărţi de Hristos; că nu sunt vrednice muncile şi nevoile acestea de aici spre mărirea ceea ce o va da Hristos. Acuma dară, o dulcii mei fii, cu sângele nostru să spălăm păcatele noastre"**.

Mânăstirea Hurezi (1693)

Capetele lor au fost purtate pe străzile cetăţii în vârful suliţelor – fiind atârnate pentru trei zile la poarta saraiului, iar trupurile aruncate în Bosfor. Acestea au fost pescuite apoi de creştini şi înmormântate în biserica Mănăstirii Maicii Domnului, de pe insula Halki, mănăstire zidită de împăratul Ioan al II-lea Paleologul şi ajutată cu multe daruri de domnitorul Brâncoveanu. Mult-îndurerata Doamnă Marica, după ce a asistat la martirul propriei familii, a fost scoasă din închisoare, în luna martie a anului 1715 şi exilată pentru un an în insula Kutai. În 1716, s-a întors în ţară, dar abia în anul 1720 a reuşit să aducă în ţară osemintele martirilor, ajutată fiind de domnitorul Nicolae Mavrocordat şi să le înmormânteze în Biserica Sfântul Gheorghe Nou din Bucureşti. De frica turcilor, nu s-a scris nimic pe piatra funerară, ci doar o însemnare discretă gravată pe candela atârnată deasupra mormântului a făcut posibilă identificarea mormântului, după mai mult de două secole. Este greu de înţeles atitudinea ambasadorilor Europei creştine în faţa barbariei masacrului păgân săvârşit împotriva familiei unui principe creştin, la care au asistat cu suflete împietrite. Puţinele ziare europene care consemnează tragedia, precum şi rapoartele diplomatice trimise din Constantinopol sunt mai preocupate de averea, decât de martiriul Beiului valah[4].

Mesajul Sfinţilor martiri Brâncoveni

„Învăţăm din pilda Sfinţilor Martiri Brâncoveni să iubim pe Hristos şi să fim ctitori de locaşuri sfinte şi de cultură creştină, să cultivăm întrajutorarea frăţească faţă de creştinii ortodocşi şi să fim milostivi, să apărăm credinţa creştină, având în suflet iubire jertfelnică pentru Hristos şi pentru Biserica Sa. În zilele noastre, jertfa pe care noi suntem chemaţi să o aducem nu este o jertfă sângeroasă, precum cea a voievodului martir Constantin Brâncoveanu, ci o dăruire sau o jertfă spirituală din timpul şi confortul propriu, pentru a ne ruga mai mult şi pentru a săvârşi mai multe fapte ale iubirii milostive şi darnice, spre a mărturisi mai puternic iubirea lui Hristos Cel răstignit şi înviat şi a ajuta Biserica în lucrarea ei pastorală şi misionară în societatea de azi. Ca părinţi, suntem datori să acordăm mai mult timp copiilor şi tinerilor, învăţându-i să cunoască tainele dreptei-credinţe, să cultive speranţa şi dragostea, libertatea de a face

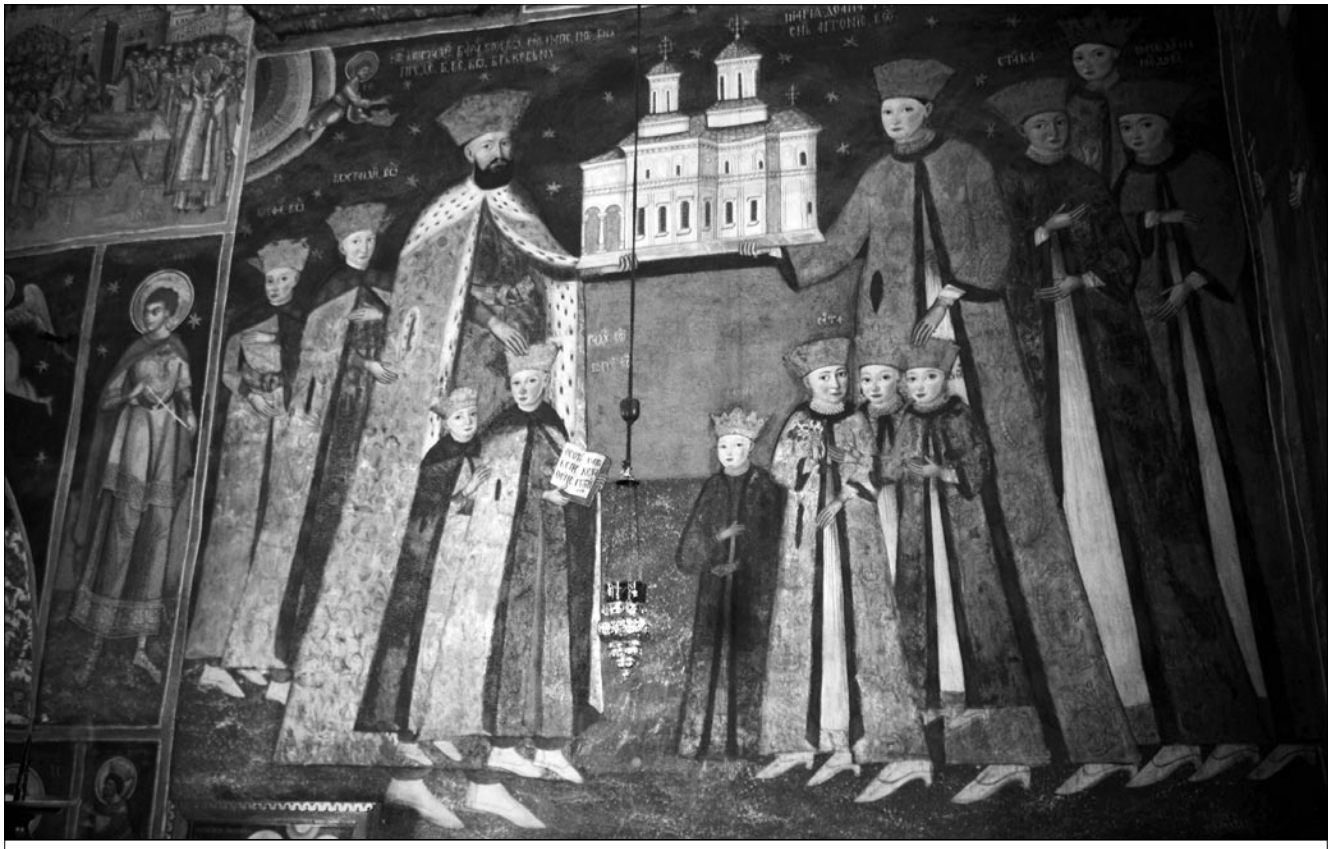

Constantin Brâncoveanu şi familia, frescă, Mânăstirea Hurezi.

binele şi nu răul, spre a aduce bucurie celor din jurul lor, şi să cinstească sfinţii, eroii şi înţelepţii neamului, dascăli ai eroismului creştin, ai ajutorării semenilor şi ai apărării Bisericii lui Hristos”[5].

Note:

[1]Pentru dezvoltări privind viaţa şi activitatea Sfântului voievod Constantin Brâncoveanu a se vedea: Ştefan Ionescu, *Epoca brâncovenească. Dimensiuni politice. Finalitate culturală*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1981; Gherasim, Arhiepiscopul Râmnicului, *Viaţa Sfântului martir Constantin-Vodă Brâncoveanu şi a celor împreună-pătimitori cu dânsul,* ediţia a II-a, Editura Sfântul Antim Ivireanul, Râmnicu-Vâlcea, 2014; Ioana Ionescu, *Constantin Brâncoveanu - un martir între domnii români*, Ziarul „Lumina”, 23 martie 2014; Nicolae Iorga, *Valoarea politică a lui Constantin Brâncoveanu*, Vălenii de Munte, 1914, p. 51.

[2]Citat de, Ioana Ionescu, Constantin Brâncoveanu - un martir între domnii români, Ziarul „Lumina”, 23 martie 2014.

[3]Pentru dezvoltări privind Mânăstirea Hurezi a se vedea: Corina Popa, Ioana Iancovescu, *Mănăstirea Hurezi*, Editura Simetria, 2009 ; Bogdan Tătaru-Cazaban, Gabriel Herea, *Mănăstirea Hurezi*, Editura Artec Impresiones, 2009; Ion Ionaşcu, *Contribuţii la istoricul mănăstirii Hurez: după documente inedite din arhiva Eforiei Spitalelor Civile*, Editura Scrisul românesc, 1935.

[4]A se vedea Oana Mădălina Popescu, *Mărturii despre Sfinţii Martiri Brâncoveni: Constantin vodă, cu cei patru fii ai săi, Constantin, Ştefan, Radu şi Matei*, Editura Doxologia, Iaşi, 2014, p. 7; Stelian Gomboş, *Jertfa Sfinţilor Martiri Brâncoveni – între asumarea responsabilă a libertăţii umane şi realitatea autentică a muceniciei creştine,* în Epifania, revistă de dialog ortodox, nr. 29, iunie-august, Iaşi, 2014, p. 27; *Jertfă creştină şi sacrificiul uman în Europa medievală şi premodernă,* Editura Sfântul Antim Ivireanul, Râmnicu Vâlcea, 2014, p. 65.

[5]A se vedea Preot dr. Ciobanu Constantin, *Parohia „Sfinţii Apostoli Petru şi Pavel” Iaşi*, Protopopiatul II Iaşi, Documentar publicat online.

Un document fotografic unicat despre clerul judeţului Argeş (1910-1911)

dr. Aurel RADU
inspector superior, Serviciul Judeţean Argeş al Arhivelor Naţionale

„CLERUL JUDEŢULUI ARGEŞ 1910-1911” este un document fotografic rar[1], de format mare (circa 96x74 cm), care cuprinde medalioane ale clericilor din judeţul Argeş (108 clerici)[2], în frunte cu episcopul Gherasim Timuş[3]. Documentul fotografic este foarte valoros din punct de vedere istoric şi imagistic, un adevărat obiect de patrimoniu mobil datorită rarităţii şi vechimii de peste un veac. Din cauza condiţiilor de păstrare (umezeală şi mucegai) acesta s-a deteriorat extins şi în mod iremediabil, fiind atacat atât suportul (carton fotografic) devenit friabil, dar mai ales pelicula fină a imaginilor, deteriorări care îi scad din valoare şi frumuseţe[4].

Despre contextul realizării fotografiei nu se cunosc prea multe date. Aceasta a fost făcută cu certitudine în 1911, anul în care moare episcopul Argeşului[5]. Este posibil să fi fost realizată chiar imediat după moartea acestuia ca un act de preţuire din partea foştilor „colaboratori”[6]. Cert este că examinând piesa nu reiese numele atelierului fotografic care a executat această lucrare deosebită.

În mijlocul tabloului se află episcopul care are un medalion fotografic mai mare, fiind înconjurat de alţi clerici importanţi, statutul fiind reflectat inclusiv de dimensiunea portretului, dar şi de compoziţia centrală. Alături de episcopul Gherasim Timuş (I-7) sunt poziţionaţi alţi 15 clerici superiori din Eparhia Argeşului:

1. N. Boerescu, econom stavrofor şi preşedinte al societăţii Ajutorul (IV-9);
2. P. Ciosu, econom stavrofor şi preşedinte al societăţii Frăţia (II-7);
3. S. Costinescu, sachelar şi subprotoiereu (III-5);
4. Dobre Ghinescu, econom şi membru în Consistoriul superior (IV-5);
5. Meletie Gibescu, arhimandrit (III-7);
6. Evghenie Humulescu, arhiereu (II-8);
7. D. Lascăr, econom stavrofor şi fost preşedinte al societăţii Frăţia[7] (II-9);
8. I. Panţurescu, econom stavrofor şi protoiereu (I-6);
9. C.A. Popescu, sachelar şi membru în Consistoriul eparhial (III-6);
10. I. Popescu-Albota, sachelar şi membru în Consistoriul superior (IV-6);

11. N. Popescu-Brădet, sachelar şi membru în Consistoriul eparhial (III-8);

12. V. Predeanu, econom stavrofor şi revizor ecleziastic (I-8);

13. M. Preoţescu, econom şi membru în Consistoriul eparhial (IV-8);

14. I. Rizescu, econom stavrofor şi preşedinte al Consistoriului eparhial (IV-7);

15. C.D. Şendrescu, diacon şi director al Cancelariei episcopale (III-9).

Analizând numele celor 108 clerici se constată unele posibile erori pe care le semnalăm cu această ocazie:

- În comuna Prundu este trecut preotul I. Angelescu (VIII-2), dar şi preotul I. Anghelescu (IX-5), însă „Anuarul" bisericesc din 1909 nu îi menţionează;

- I. Predescu este preot în comuna Lunca Corbului (VIII-8), dar mai există un preot cu acelaşi nume în comuna Şerbăneşti (VIII-15);

- S. Costinescu (III-5) este sachelar şi subprotoiereu, iar Sava Costinescu (I-3) este proistos în comuna Tutana;

- Preotul I. Sălcescu este menţionat de două ori (IV-10 şi VIII-7), la fel şi preotul N. Popescu, în comuna Dănicei (VI-9) şi în comuna Ungheni (IX-2).

Totuşi nu este exclusă posibilitatea unor coincidenţe de nume comune în exemplificările menţionate.

***

Redăm în continuare numele clericilor, aşa cum ele apar în tablou, cu menţiunea că anul naşterii a fost trecut în completare, acolo unde numele a fost identificat şi în „Anuarul” bisericii din 1909[8].

De sus în jos, de la stânga la dreapta (108 clerici):

Rândul I (1-13): 1. I. Stoicescu (n.1859), proistos Şerboeni; 2. C. Venescu (n.1854), proistos Mârghia; 3. Sava Costinescu (n.1882), proistos Tutana[9]; 4. A. Crinteanu (n.1864), proistos Recea; 5. R. Budescu, proistos Piteşti; 6. Econom stavrofor I. Panţurescu (n.1879), protoiereu Piteşti; 7. Episcopul Gherasim Timuş; 8. Econom stavrofor V. Predeanu, revizor ecleziastic; 9. S. Dumitrescu, proistos Curtea de Argeş; 10. C.I. Vega, proistos Cerbureni; 11. I. Diaconescu (n.1846), proistos Cerbu; 12. G. Minculescu (n.1859), proistos Brătieni, Parohia Galeşu; 13. G. Stoicescu (n.1856), proistos Săpata de Sus, Parohia Popeşti Turceşti, comuna Săpata de Sus.

Rândul II (1-15): 1. I. Năstăsescu, Curtea de Argeş; 2. D. Georgescu (n.1874), proistos Negraşi; 3. I. Marian (n.1861), proistos Bârsoiu, Parohia Niţuleşti; 4. I. Stănescu (n.1859), proistos Pleşoiu, Parohia Stoiceni, comuna Stoiceni-Pleşoiu; 5. I. Velescu (n.1854), proistos Oeşti, Parohia Sălătrucu de Jos; 6. G. Ţurlescu (n.1846), proistos Bleici, Parohia Prodăneşti; 7. Econom stavrofor P. Ciosu, preşedinte Societatea Frăţia; 8. Arhiereu Evghenie Humulescu (n.1869, Humuleşti, Neamţ); 9. Econom

stavrofor D. Lascăr, fost preşedinte Societatea Frăţia; 10. I. Feţeanu (n.1856), proistos Perişani; 11. Marin Mihăilescu (n.1874), proistos Uda de Sus, Parohia Miercani, comuna Uda de Sus; 12. G. Popescu (n.1879), proistos Dobrogostea; 13. I. Preoţescu (n.1874), proistos Berislăveşti, Parohia Sălătrucelu; 14. Ilie C. Popescu (n.1880), proistos Răteşti, Parohia Tigveni II, comuna Răteşti Furdueşti; 15. I. Boştinescu (n.1885), proistos Stoileşti, Parohia Băloiu, comuna Stoileşti.

Rândul III (1-13): 1. Dimitrie Marinescu (n.1863), Ciomăgeşti; 2. Marin Ionescu (n.1848), Băiculeşti; 3. G. Cristescu, Curtea de Argeş; 4. G. Şerbeanu, Jiblea; 5. Sachelar S. Costinescu, subprotoiereu; 6. Sachelar C.A. Popescu, membru Consistoriu Eparhial; 7. P.C. Arhimandrit Meletie Gibescu (n.1846, Alimăneşti, Argeş); 8. Sachelar N. Popescu-Brădet (n.1873, Brădet, Argeş), membru Consistoriu Eparhial; 9. Diacon C.D. Şendrescu[10], director cancelaria episcopiei (n.1866, Fileşti, Covurlui); 10. I. Becescu, Piteşti; 11. N. Fâlfănescu (n.1861), Fâlfani, Parohia Popărţeşti Corbeşti, comuna Căcărezeni; 12. N. Pretorian, Curtea de Argeş; 13. I. Preoţescu (n.1858), Poiana Lacului.

Rândul IV (1-13): 1. G. Marinescu (n.1861), Stoileşti; 2. G. Dobrescu (n.1858), Găvana; 3. I. Popescu (n.1844), Cerbureni; 4. C. Cosmescu (n.1852), Buneşti; 5. Econom Dobre Ghinescu, membru Consistoriu Superior; 6. Sachelar I. Popescu-Albota, membru Consistoriu Superior; 7. Econom stavrofor I. Rizescu (n.1872, Arefu, Argeş), preşedinte Consistoriu Eparhial; 8. Econom Marin D. Preoţescu (n.1882, Silişteni, Argeş), membru Consistoriu Eparhial; 9. Econom stavrofor N. Boerescu, preşedinte Societatea Ajutorul; 10. I. Sălcescu (n.1884), Piteşti; 11. N. Oancea, diacon Sf. Episcopie; 12. I. Filipescu (n.1855), Stolnici; 13. N. Silveanu (n.1855), Pădureţi.

Rândul V (1-8): 1. N. Ioaniţescu, Olanu; 2. Ilie Enescu (n.1863), Hinţeşti, Parohia Surduleşti, comuna Hinţeşti Smeura; 3. Vasile Zamfirescu (n.1852), Groşi, Parohia Spireşti-Neguleşti; 4. V.I. Arsenescu, Richiţelele de Jos; 5. G. Dobrinescu (n.1852), Deduleşti, Parohia Morăreşti; 6. B. Marinescu, Bascov Fleşti; 7. Stancu Marinescu (n.1840), Ciomăgeşti; 8. C. Ionescu, Humele.

Rândul VI (1-10): 1. Pavel Constantinescu (n.1851), Răscăeţi; 2. I. Petrulescu, Dănicei; 3. G. Ţurlescu (n.1859), Deduleşti; 4. G. Măldărescu (n.1858), Hârseşti; 5. Cristea Cristescu (n.1856), Mârghia; 6. Arhimandrit A. Tănăsescu, Mânăstirea Turnu; 7. M. Vintilescu (n.1857), Căteasca, Parohia Popeşti; 8. Ştefan Grigorescu (n.1854), Şerbăneşti; 9. N. Popescu, Dănicei; 10. P. Pielescu, Bascovele.

Rândul VII (1-14): 1. I. Georgescu (n.1875), Oarja; 2. Ilie Predescu (n.1860), Gruiu, Parohia Cireşu; 3. T. Vişinescu, Cornăţelu; 4. Marin Boncea (n.1865), Poenari, Parohia Siliştea I, comuna Alimăneşti Poenari; 5. Sima Alexescu (n.1859), Ţuţuleşti, Parohia Găleşeşti, comuna Ţuţuleşti Găleşeşti; 6. C. Duţulescu[11] (n.1856), Cocu, Parohia Valea Cocu; 7. I. Vasilescu (n.1854), Bălceşti, Parohia Linia Hanului; 8. G. Rădulescu (n.1863), Richiţelele de Sus; 9. Zamfir Stănescu (n.1858), Gliganu; 10. I. Muzicescu (n.1854), Mozăceni; 11. D. Popescu-Groşi (n.1866), Valea Ungureni; 12. Marin Zamfirescu, Săpunari, Parohia Drăguţeşti, comuna Săpunari Drăguţeşti; 13. Ilie Cuceanu (n.1862),

Lăunele de Jos; 14. C. Anastasescu (n.1860), Cerbureni.

Rândul VIII (1-16): 1. G. Iordăchescu (n.1883), Vâlcelele, Parohia Crâmpotani, comuna Vălcele; 2. I. Angelescu, Prundu; 3. Marin Popescu (n.1880), Urşi, Parohia Malu, comuna Urşi; 4. G. Găleşanu (n.1877), Muşeteşti; 5. Vasile Grigorescu (n.1880), Rociu; 6. M. Petculescu (n.1879), Gruiu, Parohia Cacaleţii de Jos; 7. I. Sălcescu (n.1884), Budeasa; 8. I. Predescu (n.1883), Lunca (Corbului); 9. D. Vişinescu, Valea Mărului; 10. Vasile Ghiţescu (n.1875), Groşi, Parohia Bărbăteşti; 11. Ştefan Tomescu (n.1882), Cremenari; 12. D. Petrescu (n.1859), Deduleşti; 13. Diacon I. Rudeanu, Mânăstirea Văleni; 14. I. Eftimie (n.1874), Muşeteşti, Parohia Robaia (Robăiţa), comuna Muşeteşti; 15. I. Predescu (n.1883), Şerbăneşti; 16. N. Neguţ, Borleşti.

Rândul IX (1-6): 1. C. Petrescu, Bascov Fleşti; 2. N. Popescu (n.1875), Ungheni; 3. Oprea Popescu (n.1874), Boişoara; 4. Drăghici Popescu (n.1884), Deagurile; 5. I. Anghelescu, Prundu; 6. Duminică Ionescu (n.1887), Runcu.

Note:

[1]În urma cercetărilor extinse rezultă că această piesă fotografică este o raritate, întrucât nu se regăseşte în colecţiile deţinute pe plan local (Muzeul Judeţean Argeş, Biblioteca Judeţeană Dinicu Golescu – Argeş, Arhivele Naţionale – Serviciul Judeţean Argeş şi Muzeul Episcopal de la Curtea de Argeş), dar şi naţional (Biblioteca Academiei Române, Biblioteca Naţională a României, BCU Iaşi şi Muzeul Naţional de Istorie a României).

[2]Eparhia Argeşului cuprindea parohiile din judeţul Argeş, dar şi pe cele din judeţul Olt.

[3]Gherasim Timuş (n.1849, Iaşi – d.1911) a fost un teolog hirotonit arhiereu cu titlul Piteşteanul, cel de al XII-lea episcop al Argeşului, începând din 1894, a urmat studiile teologice la Seminarul de la Socola şi apoi la Cernăuţi unde a obţinut doctoratul în Teologie.

[4]Piesa de patrimoniu se află în „arhiva" , însă condiţiile de păstrare şi depozitare improprii au produs deteriorarea acesteia. Aceasta a fost identifică de , un pasionat de istoria vechilor biserici piteştene. Arhiva privind scanarea şi prelucrarea digitală a fotografiei este disponibilă on-line pe .

[5]Irimescu Cîndeşti, *Episcopul Timuş al Argeşului a încetat din viaţă ieri noapte. Când şi unde se va face înmormântarea. Cauzele morţii*, în „Viitorul", nr. 1395 din 24.12.1911, p. 5.

[6]În „Anuarul" bisericii din 1909, numai în judeţul Argeş erau 168 parohii rurale şi alte nouă parohii urbane (în Piteşti şi Curtea de Argeş). Erau în total 177 preoţi parohi şi alţi 91 preoţi supranumerari în bisericile din Argeş.

[7] (n.1859, Grumezoaia, jud. Fălciu, în prezent sat în comuna Dimitrie Cantemir din jud. Vaslui), a fost preot licenţiat în Teologie, econom stavrofor, protoiereu al judeţului Argeş între 1896-1903, a înfiinţat Societatea Frăţia a preoţilor în 1897 cu scop educativ şi filantropic şi a publicat un „Anuar religios al judeţului Argeş" în 1900 etc.

[8]Administraţia Casei Bisericii, *Anuar 1909*, Tipografia Cărţilor Bisericeşti, Bucureşti, 1909, p. 268-293.

[9]Fost paroh, devenit supranumerar Ştefan Costinescu (n.1856).

[10]C.D. Şendreanu în „Anuarul" din 1909.

[11]Dinulescu C. în „Anuarul" din 1909.

Lista alfabetică a celor 108 clerici din judeţul Argeş, într-un tablou de grup cu episcopul Gherasim Timuş al Argeşului în 1911

Nr. crt.	Rândul	Poziţia	Numele şi prenumele	Comuna
1.	VII	5	Alexescu Sima (n.1859)	Ţuţuleşti
2.	VII	14	Anastasescu C. (n.1860)	Cerbureni
3.	VIII	2	Angelescu I.	Prundu
4.	IX	5	Anghelescu I.	Prundu
5.	V	4	Arsenescu V.I.	Richiţelele de Jos
6.	III	10	Becescu I.	Piteşti
7.	IV	9	Boerescu N., econom stavrofor, preşedinte Societatea Ajutorul	
8.	VII	4	Boncea Marin (n.1865)	Poenari

9.	II	15	Boştinescu I. (n.1885), proistos	Stoileşti
10.	I	5	Budescu R., proistos	Piteşti
11.	II	7	Ciosu P., econom stavrofor, preşedinte Societatea Frăţia	
12.	VI	1	Constantinescu Pavel (n.1851)	Răscăeţi
13.	IV	4	Cosmescu C. (n.1852)	Buneşti
14.	III	5	Costinescu S., sachelar, subprotoiereu	
15.	I	3	Costinescu Sava, proistos	Tutana
16.	I	4	Crinteanu A. (n.1864), proistos	Recea
17.	VI	5	Cristescu Cristea (n.1856)	Mârghia
18.	III	3	Cristescu G.	Curtea de Argeş
19.	VII	13	Cuceanu Ilie (n.1862)	Lăunele de Jos
20.	I	11	Diaconescu I. (n.1846), proistos	Cerbu
21.	IV	2	Dobrescu G. (n.1858)	Găvana
22.	V	5	Dobrinescu G. (n.1852)	Deduleşti
23.	I	9	Dumitrescu S., proistos, Curtea de Argeş	
24.	VII	6	Duţulescu C. (n.1856)	Cocu
25.	VIII	14	Eftimie I. (n.1874)	Muşeteşti
26.	V	2	Enescu Ilie (n.1863)	Hinţeşti
27.	III	11	Fâlfănescu N. (n.1861)	Fâlfani
28.	II	10	Feţeanu I. (n.1856), proistos	Perişani
29.	IV	12	Filipescu I. (n.1855)	Stolnici
30.	VIII	4	Găleşanu G. (n.1877)	Muşeteşti
31.	II	2	Georgescu D. (n.1874), proistos	Negraşi
32.	VII	1	Georgescu I. (n.1875)	Oarja
33.	IV	5	Ghinescu Dobre, econom, membru Consistoriu Superior	
34.	VIII	10	Ghiţescu Vasile (n.1875)	Groşi
35.	III	7	Gibescu M., arhimandrit	
36.	VI	8	Grigorescu Ştefan (n.1854)	Şerbăneşti
37.	VIII	5	Grigorescu Vasile (n.1880)	Rociu
38.	II	8	Humulescu Evghenie, arhiereu	
39.	V	1	Ioaniţescu N.	Olanu
40.	V	8	Ionescu C.	Humele
41.	IX	6	Ionescu Duminică (n.1887)	Runcu
42.	III	2	Ionescu Marin (n.1848)	Băiculeşti
43.	VIII	1	Iordăchescu G. (n.1883)	Vâlcelele
44.	II	9	Lascăr D., econom stavrofor, fost Preşedinte Societatea Frăţia	
45.	II	3	Marian I. (n.1861), proistos	Bârsoiu
46.	V	6	Marinescu B.	Bascov Fleşti
47.	III	1	Marinescu Dimitrie (n.1863)	Ciomăgeşti
48.	IV	1	Marinescu G. (n.1861)	Stoileşti
49.	V	7	Marinescu Stancu (n.1840)	Ciomăgeşti
50.	VI	4	Măldărescu G. (n.1858)	Hârseşti
51.	II	11	Mihăilescu Marin (n.1874), proistos	Uda de Sus

52.	I	12	Minculescu G. (n.1859), proistos,	Brătieni
53.	VII	10	Muzicescu I. (n.1854)	Mozăceni
54.	II	1	Năstăsescu I., Curtea de Argeş	
55.	VIII	16	Neguţ N.	Borleşti
56.	IV	11	Oancea N., diacon Sf. Episcopie	
57.	I	6	Panţurescu I. (n.1879), econom stavrofor, protoiereu	Piteşti
58.	VIII	6	Petculescu M. (n.1879)	Gruiu
59.	IX	1	Petrescu C.	Bascov Fleşti
60.	VIII	12	Petrescu D. (n.1859)	Deduleşti
61.	VI	2	Petrulescu I.	Dănicei
62.	VI	10	Pielescu P.	Bascovele
63.	II	14	Popescu C. Ilie (n.1880), proistos	Răteşti
64.	III	6	Popescu C.A., sachelar, membru Consistoriu Eparhial	
65.	IX	4	Popescu Drăghici (n.1884)	Deagurile
66.	II	12	Popescu G. (n.1879), proistos	Dobrogostea
67.	IV	3	Popescu I. (n.1844)	Cerbureni
68.	VIII	3	Popescu Marin (n.1880)	Urşi
69.	VI	9	Popescu N.	Dănicei
70.	IX	2	Popescu N. (n.1875)	Ungheni
71.	IX	3	Popescu Oprea (n.1874)	Boişoara
72.	IV	6	Popescu-Albota I., sachelar, membru Consistoriu Superior	
73.	III	8	Popescu-Brădet N., sachelar, membru Consistoriu Eparhial	
74.	VII	11	Popescu-Groşi D. (n.1866)	Valea Ungureni
75.	I	8	Predeanu V., econom stavrofor, revizor ecleziastic	
76.	VIII	8	Predescu I.	Lunca (Corbului)
77.	VIII	15	Predescu I.	Şerbăneşti
78.	VII	2	Predescu Ilie (n.1860)	Gruiu
79.	III	13	Preoţescu I. (n.1858)	Poiana Lacului
80.	II	13	Preoţescu I. (n.1874), proistos	Berislăveşti
81.	IV	8	Preoţescu M., econom, membru Consistoriu Eparhial	
82.	III	12	Pretorian N.	Curtea de Argeş
83.	VII	8	Rădulescu G. (n.1863)	Richiţelele de Sus
84.	IV	7	Rizescu I., econom stavrofor,	
85.	VIII	13	Rudeanu I., diacon	Mânăstirea Văleni
86.	VIII	7	Sălcescu I.	Budeasa
87.	IV	10	Sălcescu I.	
88.	IV	13	Silveanu N. (n.1855)	Pădureţi
89.	II	4	Stănescu I. (n.1859), proistos	Pleşoiu
90.	VII	9	Stănescu Zamfir (n.1858)	Gliganu
91.	I	13	Stoicescu G. (n.1856), proistos	Săpata de Sus
92.	I	1	Stoicescu I. (n.1859), proistos	Şerboeni
93.	III	9	Şendrescu C.D., diacon, director Cancelaria Episcopiei	

94.	III	4	Şerbeanu G.	Jiblea
95.	VI	6	Tănăsescu A., arhimandrit	Mânăstirea Turnu
96.	I	7	**Timuş Gherasim, Episcopul Argeşului**	
97.	VIII	11	Tomescu Ştefan (n.1882)	Cremenari
98.	II	6	Ţurlescu G. (n.1846), proistos	Bleici
99.	VI	3	Ţurlescu G. (n.1859)	Deduleşti
100.	VII	7	Vasilescu I. (n.1854)	Bălceşti
101.	I	10	Vega C.I., proistos	Cerbureni
102.	II	5	Velescu I. (n.1854), proistos	Oeşti
103.	I	2	Venescu C. (n.1854), proistos	Mârghia
104.	VI	7	Vintilescu M. (n.1857)	Căteasca
105.	VIII	9	Vişinescu D.	Valea Mărului
106.	VII	3	Vişinescu T.	Cornăţelu
107.	VII	12	Zamfirescu Marin	Săpunari
108.	V	3	Zamfirescu Vasile (n.1852)	Groşi

Vechi protopopi piteşteni (I)

dr. Octavian DĂRMĂNESCU

Protopopiatul oraşului Piteşti a fost o instituţie medievală care a generat în cadrul urbei şi al judeţului – după mutarea capitalei de judeţ de la Curtea de Argeş aici, foarte probabil în sec. al XVIII-lea – atât cultură religioasă, cât şi românească. Protopopii de Piteşti sau de Argeş se confundă adeseori, sediul episcopiei fiind când aici, când la reşedinţa episcopală clasică, de la Curtea de Argeş. De abia la începutul secolului al XX-lea, protopopiatul de Piteşti va fi delimitat clar de cel de Argeş.

În cele ce urmează vom enumera preoţii rezidenţi în Piteşti evocaţi de arhive în funcţia de protopopi fie de Argeş, fie de Piteşti (după diversele reorganizări administrative), fie ai altor fracţii teritoriale (bisericeşti sau laice). Să nu uităm că episcopia de Argeş (înfiinţată în 1793) a avut jurisdicţie şi peste judeţul istoric Olt, având metoc şi la Slatina – Nicolae Costandinescu, de exemplu, renumit liberal local, preot la Mavrodolu şi la biserica domnească, fusese şi protopop de Olt, şi de Cotmeana. În urma cercetărilor de până acum – probabil vaste, dar nici pe departe exhaustive – au reieşit şi alte nume de protopopi legate de oraşul Piteşti pe care, obligatoriu, le-am enumerat – de exemplu, popa Luca de la Precista Veche din Coastă, protopopul Plăşii de Jos din judeţul Muscel, de vizavi de Piteşti. Cercetarea nu a fost deloc facilă, deoarece onomastica românească de la începutul modernităţii este foarte repetitivă, clericii fiind mutaţi mai mereu ca protopopi de Argeş, de Piteşti, de Cotmeana, de Găleşeşti, de Olt (sediul la Slatina, unde episcopia de Argeş avea şi metoc), Aref sau Topolog.

Fostul sediu al Protopopiatul de Piteşti a fost în actuala parcare din spatele blocurilor ultra-centrale A1-A5, pe bulevardul I.C. Brătianu, în zona ei mediană, demolat în anii şaptezeci ai secolului trecut – foarte probabil teren donat de episcopie în secolul al XIX-lea, deoarece la nici trei sute de metri Est, pe locul actualei Case a Sindicatelor, se afla curtea şi metocul episcopiei de Argeş cu paraclisul ”Buna Vestire”, demolat şi el de primarii piteşteni din „La Belle Epoque”. Istoriografic, avem deja două lucrări despre protopopii piteşteni: Octavian C. Dejan, *Lista cronologică a protopopilor de Piteşti şi a episcopilor eparhiei Argeşului în ultimii 170 de ani (câteva figuri reprezentative de protopopi)*, în „B.O.R.”, anul CXXI, nr. 7-12, 2003 (articol publicat şi în Revista ”Argesis” a Muzeului Judeţean Argeş, 2003) şi Teodor Mavrodin, *Episcopia Argeşului, 1793-1949*, Piteşti, 2005. Aportul prezentului studiu

îl reprezintă câteva nume în plus de protopopi vechi amintiţi la Piteşti şi câteva ştiri despre unii dintre ei după 1800, când avem un fond arhivistic despre acest târg de deal. Nu au fost consultate actele referitoare la Piteşti din cadrul secţiei ”Manuscrise”, Colecţia ”Documente Istorice” a Bibliotecii Academiei Române, perioada 1659 - sec. XIX, cercetare aflată de-abia la stadiul de documentare.

Simion (cca. 1700[1]). Fiul lui, preotul Simion, născut în 1730, va picta mai multe biserici din Ardeal.

Pătru (evocat între 1736-1755[2]). Reinstalat puţin în 1754, la insistenţele biv vel serdarului Sandu Bucşănescu (ispravnicul de Argeş, potrivit unei inscripţii), în locul diaconului Duminică, protopop accidental (dorit însă de preoţii piteşteni). Avea jurisdicţie şi peste Olt, ca fostul judeţ istoric Argeş, stareţa de la schitul Ostrov rugându-l ceva. Tot în 1754 este trimis de medelnicerul Mitropoliei, „ca un om de-al nostru” la mănăstirea Dintrunlemn pentru a-l îngriji un timp pe clucerul Mincu Bucşănescu, aflat acolo singur şi bolnav. Mustrat de mitropolie că nu strânge mai susţinut dajdiile de la preoţi, protopopul Petre începe să-şi facă bine treaba, ajutat de doi diaconi, Radu şi Ştefan[3].

Protopopul C. Brădeanu

Constantin (evocat în 1742[4], 1748-1749, 1751, 1796?). Martor, alături de popa Dragomir, pe zapisul unor tabaci. Scriitor al unui alt act al aceloraşi[5]. Un anume Petru, ginerele lui, logofăt, este vizat de jalba mitropolitului către Grigore Ghica vodă în ce priveşte colectarea taxelor preoţeşti[6]. În 1754 trăia, dar nu mai era protopop. Un „Costandin Iereu protoiereu protopop” participă în 1796, alături de protopopul Duminecă (rangul Sachelarie) la biserica domnească din Piteşti la jurământul celor din Păroşi şi Făgeţel, jud. Olt, în litigiul cu episcopia[7]. Foarte probabil, acelaşi.

Ioan (evocat în 1750[8], alături de protopopul Pătru).

Vasile (cca. 1750[9]). Sursa menţionează: „V(asile), pro(topopul) Arge(ş)ului, din Piteşti”. Actul este dat la Piteşti, acolo unde protopopul stătea. Protopopul Vasile cere lui „moş popo Măineo şi moş popo Petre” o ţigancă roabă, pentru treburile casnice, „căci sunt săngur şi n-are cine să-m slujească şi foarte-mi este cu păsu”. Această roabă va fi luată şi dusă la el de către „fratile proin protopopu Petre”.

Duminică, diacon, propus protopop în 1754[10] de către preoţii din Piteşti şi chiar instalat provizoriu contra protopopului Petre, nedorit – dar care revine în funcţie. Un protopop Duminică, preot răposat, apare accidental în mitricele bisericii domneşti din Piteşti în 1843, când fiica aceluia este înmormântă aici[11]. Un protopop, Duminecă, rangul sachelarie, participă alături de un alt protopop, „Costandin Iereu protoiereu protopop” în 1796 la biserica domnească din Piteşti la jurământul celor din Păroşi şi Făgeţel, jud. Olt, în litigiul cu episcopia[12]. Foarte probabil, acelaşi.

Ştefan (evocat în 1754[13]). Foarte probabil, protopopul piteştean care îl înlocuieşte în 1754 pe Pătru, judecat acum – de faţă fiind şi Ştefan – pentru o pricină cu doi cai luaţi pe nedrept, în faţa ispravnicului de Argeş, Costandin.

Mihai (evocat în 1766 ca fost protopop argeşean)[14].

Badea (evocat în 1787 şi 1794[15]). Ctitor la Cochineştii de Sus (azi, sat în comuna Stolnici). După cum se poate deduce, Badea, foarte probabil ultimul protopop de Argeş care ţine de Mitropolie, avea să devină primul protopop al noii episcopii de Argeş, înfiinţată în 1793. Pictat la Cochineşti împreună cu preoteasa Dumitrana.

Stroe (cca. 1800). În 1852 moare Alecsa sin protopopu Stroe, înmormântată în cimitirul parohiei bisericii domneşti din Piteşti[16].

Gheorghe (cca. 1800). În 1843 moare o anume „Maria sin protopop Gheorghe soţia lui Tudorache Crăciunescu”[17]– nu credem că este vorba despre protopopul Gheorghe Coculescu de la biserica domnească, fiica lui, Maria, având în acel an doar 9 ani, deci prea mică pentru măritiş, cu toate cutumele vremii, destul de rigide azi. Reţinem însă memoria unui alt protopop Gheorghe, foarte probabil al unei plăşi argeşene mai îndepărtate sau a uneia muşcelene, apropiată Piteştiului.

Drăgan (cca. 1800). În 5 iulie 1845, Policsenia Beştelei, soţia praporgicului Apostol Beştelei, fiica lui Theodorache Simionoiu (primul epitrop atestat documentar la „Sf. Gheorghe”) al cărui neam e îngropat „la Sf. Gheorghe Domnesc”, vinde acestei biserici pe suma de 4600 de lei o prăvălie în Târgul Piteştilor – cu banii luaţi cumpără altă prăvălie, de la Safta, fiica răposatului protopop Drăgan[18]. Cu această prăvălie, în decembrie, acelaşi an, biserica domnească se va răscumpăra faţă de biserica „Precista din Coastă” pentru jumătatea din prăvălia comună, donaţie din 1805, a lui Cârstea măcelaru.

Ioan (rangul ”sachelarie”, evocat, prin deducţie, în jurul anilor 1800), legat de biserica piteşteană ”Buna Vestire”-Greci. Două fiice ale lui, „pităreasa Ileana Brătianca sin protopopul Ioan sachelarie” şi „dumneaei cocoana Zmăranda sin protopopu Ioan sachelarie, de ani 40” mort în 1846, respectiv 1847, fiind îngropate la această biserică[19] în vechiul ei cimitir, din curte, unde a fost necropola piteşteană a Brătienilor până la zidirea conacului şi a bisericii de la Florica de la Ştefăneştii limitrofi Piteştiului. Foarte probabil „Ioniţă protopopul” din Copăceni amintit în 1798 pe o icoană de acolo[20].

Şărban (evocat preot la biserica ”Buna Vestire”-Greci între 1804[21] şi 1839). „Proin prot(op)p, scutit” în 1808; amintit şi în 1839[22]. Soţia lui se numea Ana, conform pomelnicului intern din 1837[23]. Tot în acel an probabil, protopopul este trecut la “Morţi”. Sub el, probabil părinţii lui: Tănase “iereu” (preot) şi Ilinca “ieriţa” (preoteasa) – o preoteasă Elena este înmormântată la Buliga în 1844[24]. În 1845, Filote(e)a, fiica lui, căsătorită cu Gheorghie sin Sandu Focan, îşi botează la “Greci” copilul, naşă fiind Sultana sin Şărban[25]. În 1854, aceeaşi Filofteea botează un copil al unor cetăţeni[26]. În anul următor, 1855, mai botează unul, impunându-i numele, Filote(e)a[27]. La fel, în 1858, dar acum în calitate de văduvă, tot la “Greci”[28]. Protopopul Şărban este cuscru cu fostul protopop Nicolae de la biserica domnească prin Efrusina, soţia protopopului Costandin hartofilax de la aceiaşi biserică domnească, mort de tânăr[29]. Foarte posibil ca preotul Nicolae Şărbănoiu de la biserica “Buna Vestire”-Greci să fie fiul protopopului Şărban de aici.

Constantin (evocat diacon în 1808[30], preot în 1824 şi „protopop de Arif”, rangul mirodot)[31]. Preot la fosta biserică piteşteană ”Sf. Nicolae”, demolată.

Ioan Coculescu (rangul ”protonotarie”, semnalat slujitor la biserica domnească ”Sf. Gheorghe” între 1805[32] şi 1817). În acelaşi an, 1805, în 30 august, semnează tot ca protopop[33]. În 1806 semnează tot ca protopop, din partea bisericii domneşti, lângă ieromonahul Dionisie[34], căruia din 1809 îi va moşteni casa (probabil erau rude), cu chirie plătită epitropiei bisericii domneşti, deoarece locul era al bisericii[35]. Amintit şi în 1807[36]. În 1809 ia şi conducerea bisericii domneşti[37]. Foarte probabil tatăl viitorului protopop Gheorghe Economu (Coculescu). De aici şi pretenţia noastră de a-i atribui şi lui numele ”Coculescu”. Avem, de altfel, trei argumente. Primul este că protopopul Ghiţă Coculescu, când îşi botează o fată în 1834, se trece în mitricale (mitrice) drept fiul popii Ioan[38]. Al doilea este chiar indicaţia lui Gheorghe Coculescu la bătrâneţe: „de răposatul tată-mieu proto(pop) Ioan Protonotarie. F. protopop Gheorghie iconomul. 1863” – protopopul Ioan caligrafiase personal un Minei pe decembrie[39]. Al treilea argument vine din 1843, 1849, 1850 şi din 1857. În 1843 lui Gheorghe îi moare un copil, Ioan, mitricele trecându-l pe tată drept fiul „protopopului Niţu”[40]. În 1849 epitropul Nicolae Coculescu cunună împreună cu mama lui, Maria protopopeasa, o pereche de tineri. Registrul mitrical îl arată pe naş drept fiul protopopului Ioan[41]. În 1850 protopopul Gheorghe Coculescu îşi botează încă un fiu, Ioan, condicele menţionând că tatăl este fiul protopopului Ioan[42]. În 1857, când îşi botează propriul nepot, este indicat la fel, „Nicolae sin protopopul Ioan Coculescu”[43]. Amintit ca „Ioan ierei” în pomelnicul fiului său din 1842[44]. „Pomelnicu...” evocă, de altfel, patru preoţi Ioan, aproape consecutiv menţionaţi. În dreptul celui de-al doilea Ioan este înscrisă ulterior şi „Maria presvitera”, iar în dreptul celui de-al treilea, „Alecsandra”. Amintit în 1826 ca răposat[45]. Biserica avea în arhivă testamentul din 1810 al răposatului Ştefan Cocu, judeţ de Piteşti, cu care, foarte probabil, protopopul Ioan se înrudea (frate)[46].

Probabil „Nițul, iereu protonotarie protopop”, din anii 1805, 1806, 1817. Un „Ioan sin judeţu Ştefan” va apărea târziu, în 1865, ca naş de botez la Sf. Gheorghe, foarte probabil un continuator al Coculeştilor[47].

Avem toate motivele, nu numai cel onomastic, să-l considerăm pe protopopul Ioan aceeaşi persoană cu protopopul Nițu, amintit mereu, din 1805[48] până în 1817[49]. O „Elenca sin protopopu Nițu din Piteşti” năşeşte un copil la Sf. Gheorghe în 1848[50]. Ea însăşi naşte unul în 1855[51]. Dacă legătura este corectă, naşa boteza chiar la biserica domnească condusă pe atunci de fratele său, protopopul Gheorghe Coculescu. Aşadar, preotul Ioan (Nițu) Coculescu a avut cel puţin 4 copii: fraţii Gheorghe (protopop de Piteşti şi paroh la „Sf. Gheorghe”) şi Nicolae (paşoptist, primar al Piteştiului şi epitrop la Sf. Gheorghe) şi surorile Elenca (vezi puţin mai sus) şi Mariţa (soţia protopopului Vasile Gărdescu, cumnatul protopopului Gheorghe dintr-o însemnare[52]). Plus, probabil, o a treia fată, Uţa, amintită în 1838[53] – ea are 25 de ani, deci este născută în 1813, şi este măritată cu preotul „Gheorghe cumnat cu protopop”, etatea 35, chiriaş, având împreună doi copii: Alecu, 5 ani, şi Tinca, 6 ani (aceeaşi situaţie, un cleric Gheorghe cumnat cu un protopop piteştean, şi la Buna- Vestire „Greci”, unde slujea protopopul Constantin Brădeanu). În 1852 „protopopaia Mariia sin Ştefan, soţiia răposatului protopop Ioan Coculescu” moare[54].

În pomelnicul metocului episcopal vecin, din 1820, un Ion, protopop, figurează ca răposat. Îl cităm integral: „Pomelnicu protopopului Ion răposatul. Vii: Mariia preoteasa, Ion, Paraschiva, Apostol, Necolae, Dumitru, Ilinca, Costandin, Ion preotu, Păuna preoteasa, Salomiia monahiia, Costandin, Neagu. Morţi: Ion preotul, Ne(cozie?) preotul, Mariia pre (oteasa), Ion pruncu, Paraschiva, Dumitru, Despa, Hristea pre(otul), Ilinca pri(oteasa), Costandin, Sanda, Muşat preot, Neacşa preoteasa, Ilinca preoteasa, Vasa, Dumitraşco, Ilinca, Teodor, Gheorghe preot, Preda preotul, Mariia preoteasa, Teodor, Ionichie ermonafu, Costandin diea(con), Şărban pruncu, Costandin dieaco(n), Badea, Ion, Hristea, Irimiea preot, Ionisiia monahiia, Stanca preoteasa, Ilinca, Radu preotu, Ilinca preoteasa, Dumitraşco, Ilinca, Dumitr(rupt)”[55]. Un Ioan (sin) popa Muşat este amintit în 1839 când nepotul lui, tot Ioan, patentar piteştean, se căsătoreşte la ”Precista veche” cu Elena, fata popii Pătran din Vieroş[56]. Un Ioan Coculescu este întâlnit în 1847 şi în Colibaşii limitrofi Piteştiului, fata lui fiind cununată de către copiii protopopului Atanasie Davidescu la biserica vecină, Precista din Coastă[57]. Considerăm că acest Ioan Coculescu este rudă cu Coculeştii din Piteşti – care făceau de mult timp parte din protipendada locală – deoarece mireasa ia drept soţ pe fiul judeţului Curţii de Argeş.

David (duhovnic la biserica ”Precesta Veche din Coastă”, amintit aici între 1805[58] şi 1824; viitorul ieromonah Daniil). Menţionat aici şi în catagrafia din 1808[59], şi în cea din 1824[60]. Are un fiu, „Ioniţă popa David”, care în 1831 este catagrafiat în mahalaua Precistei[61]. În 1834 „Ioan cojocaru sin popa David” este naş de botez al unor ţărani din Smeura, sat limitrof Piteştilor[62] – acelaşi era catagrafiat în 1838 în Culoarea Galbenă şi avea 50 de ani. Acest Ioniţă moare în 1843, fiind înmormântat la aceeaşi biserică. El este menţionat „Ioniţă protopop David cojocarul patentar”[63]. Pe această prezumţie oferim, şi noi preotului David calitatea de protopop. Popa David nu figurează semnatar în mitricele bisericii, deci intuim că răposase deja până în jurul anului 1832, anul începerii lor. Mai mult, clericul Athanasie Davidescu, deputat de mahala, apare într-o sursă ca fiind fiul ieromonahului Daniil, primul din lista clericilor metocari din centrul târgului, listă manuscrisă din prima foaie a pomelnicului acelui metoc episcopal din 1820. Credem, aşadar, că popa David de la Precista Veche se călugăreşte spre sfârşitul vieţii – în spiritul unei vechi tradiţii medievale –, la fel ca şi popa Badea, rectitorul de la „Sf. Ioan”, viitorul monah Bogoslov. Deja, în catagrafia din 1833 el nu mai figurează la “Precista din Coastă”.

Aminteam mai sus despre fiul protopopului David, Ioniţă, cojocar patentar. Acest Ioniţă botează în 1832 la Precista Veche fiul unui sătean din Găvana. El este menţionat încă de pe atunci „Ioniţă cojocarul sin Daniil ieromonah”, ceea ce atestă două realităţi: 1. sursele foloseau aleatoriu gradele clericilor, deci se impune o anumită circumspecţie relativ la cronologia lor; 2. popa David de la “Precista Veche” se călugărise deja în 1832.

Luca (preot la biserica ”Precesta din Coastă”, protopop al Plăşii de Jos din judeţul Muscel, amintit între 1817[64] şi 1836[65]). Din mitricele interne s-a stabilit că preotul Ioan de aici, mai târziu duhovnic, este fiul lui (vezi mai jos). Un alt fiu este Teodor, în 1848 la biserica „Sf. Vineri” fiind înmormântat „Teodor deaconu sin popa Luca”[66].

Athanasie (preot, protopop, sachelarie, amintit între 1825[67] şi 1855 la biserica ”Precesta din Coastă”). Potrivit catagrafiei, în 1824, „Athanasie depotatu” avea 35 de ani. Colegul lui mai în etate – cu care se confundă mai mereu scriptic – este tot ”popa Tănase”, Atanasie în cauză fiind fiul popii David şi semnând adesea în acte expres, cu această calitate: ”Atanasie Popescu” şi ”Atanasie David(escu)”. În 1832, îşi botează la biserica „Precista din Coastă” un copil, Dimitrie, naşă fiind o Drugănească. Potrivit sursei, tatăl este „popa Atanasie sin Daniil iermonahul de la biserica Maica Precista, mahalaua în coastă”[68], ceea ce ne împinge spre concluzia că popa David de la Precista Veche se călugărise spre bătrâneţe cu numele de “Daniil” şi devenise preot metocar, primul din lista manuscrisă din pomelnicul metocului episcopal de la Piteşti din 1820, aflat acum la biserica Mavrodolu. Tot în 1832, Ioan cojocar, fiul ieromonahului Daniil (deci fratele popii Atanasie), este naş de botez[69] – acelaşi Ioan, fratele popii Athanasie, botează în 1834 un copil din Smeura vecină, fiind trecut în mitrice fiul popii David[70], încă o dovadă că ieromonahul Daniil fusese la origine clericul mirean David. Popa Tănase este prima dată întâlnit în mitrice în 1833. Tot în acest an este numit „popa Tănase Popescu” sau „Atanasie David”. În 1834, este naş de cununie al unor plugari din Gura Bascovului, alături de soţia sa, Caterina[71]. Tot acum, la biserica „Sf. Ioan” Nastasia sin popa Atanase îşi botează un copil, Maria[72], viitoarea soţie a popii Ioan Penescu de la aceeaşi biserică, “Precista Veche”. Consemnat în registrele mitrice interne şi în 1834, şi în 1836, „popa Tănasie Popescu” sau „popa Tănasie sin David”. Mitricele îl evocă şi în 1843 („popa Atanasie”), an în care fiica lui, Anastasia, îşi botează la biserica “Greci” un copil, Dimitrie, naş fiind Dimitrie, fiul protopopului Costandin Sachelarie Brădeanul, parohul de la “Greci”[73]. În 1845, ca paroh al bisericii, se semna „protopop Athanasie sachelarie” cu ocazia unei răscumpărări a unei jumătăţi dintr-o prăvălie comună cu biserica domnească[74]. Tot atunci întocmeşte ca protopop de Vedea catagrafia protopopiatului oltenesc[75]. Este naş din nou, în 1846, al copiilor unor ţărani din Gura Bascovului, mitricele consemnându-l „părintele protopopul Atanasie dipotat”[76]. Tot în acest an mahalagiii mai cereau un preot la “Precista din Coastă”, un motiv avându-l şi senectutea părintelui Anastasie, protopop în alt judeţ, adică Olt, cel de-al doilea judeţ în care episcopia Argeşului îşi întindea jurisdicţia[77]. În 1847, „Grigorie sin protopopul Atanasie cu Ana soru-sa” sunt naşi de cununie al fiului judeţului Ioan din Curtea de Argeş[78] – Grigore era naş în 1858 cu soţia lui, Maria. În 1850, ca preşedinte al Consistoriului episcopiei Argeş, scrie o jalbă episcopului pentru a-i plăti simbria pe lunile ianuarie şi februarie, semnându-se cu un mai vechi rang, acela de sachelarie[79]. Fiica lui, Ana, întâlnită des în diferite mitrice, se căsătoreşte în 1851 cu „Gheorghe sin Matei Pănescu din satu Ciumeştii”[80]. Tot acum este amintită o altă fiică, Elena, naşă de botez[81]. Părintele Athanasie figurează protopop de Piteşti, Găleşeşti şi Cotmeana (1851-1856 şi 1861-1862)[82]. În 1855 împreună cu protopopul Constantin Brădeanu de la “Greci”, recâştigă dreptul la leafa anuală de 500 de lei, prin concesiunea colegilor, „căci sfinţiile lor sunt cei mai vechi slujbaşi ai acestor sfinte biserici, căci au sprijinit şi au chivernisit mulţi ani aceste biserici”[83]. Trăieşte încă în 1859, „Uţa slujnica potropopului Tănase”, botezându-şi un copil la biserica „Sf. Treime”[84]. Protopopul Tănase trăia încă în 1865, o „Ioana Barbu plugari, slujnica de la patrapopu Tănase” botezându-şi copilul nelegitim la „Precista Veche”[85].

Nicolae Tănăsoiu (preot, protopop, amintit între 1834[86] şi 1856, preot la biserica ”Precesta din Coastă”). În 1834, semnează doar o singură dată (“Nicolae Tănăsescu”) în registrele interne de la biserica vecină, “Sf. Nicolae”, semn că în acel an se mutase la “Precista Veche”[87]. Peste doi ani, în 1836, popa Nicolae Tănăsoiu îşi botează un copil, Teodor, la biserica domnească[88]. Amintit în cadrul mitricelor interne între 1836-1839; menţionat protopop în 1843, ca naş de botez[89]. Foarte probabil, fiul preotului Tănase de la aceeaşi biserică. O „Ileana sin protopopu Nicolae” îşi boteza copilul la „Precista Veche” în 1849[90]. Potrivit sursei, ea este căsătorită cu „Dimitrie dascălu sin Dinu Cheroiul”, foarte probabil slujbaş la aceeaşi biserică. Tot acum, un „Dimitrie sin preotu Nicolae” se căsătoreşte la Precista Veche cu „Maria sin preotul Gheorghie cojocarul”[91]. Un alt fiu este „Teodor cântăreţu” – viitor cleric la biserica vecină “Sf. Vineri” – căsătorit în 1853 cu Efimia sin Din cojocaru[92]. O sursă internă din 1855 indică, foarte probabil, un alt fiu al clericului Nicolae, Costandin, şi un rang bisericesc dobândit în timp, acela de „castrisie”. Este vorba despre cununia lui „Costandin sin preotu Nicolae castrisie” cu „Gheorghia sin Stanca văduva, satu Ioneşti”, naş fiind un arendaş al moşiei Şuica

comună bisericilor Precista Veche şi Buna Vestire-Greci, Fotache Tomescu[93].

Nicolae (protopop şi duhovnic, amintit între 1805[94] şi 1819 la biserica domnească din Piteşti). În 1806 semnează tot ca preot domnesc[95]. În 1817 apare ca fost protopop[96]. În 1819 semnează ca duhovnic[97]. Apare şi în pomelnicul intern din 1842 („Nicolae ierei")[98]. În recensământul simplu al proprietarilor piteşteni din 1831 există două referiri la un cleric Nicolae (sau doi): la nr. 159 („casăle popii lui Nicolae"), în mahalaua Băii (zona dintre bisericili „Sf. Treime" şi „Sf. Ilie") şi nr. 618 („popa Nicolae"), în mahalaua „Maica Precesta din Coastă"[99]. În 1834 figurează în pomelnicul metocului episcopiei (început în 1820) un preot, „Costandin sin protopopu Nicolae". Protopopul este trecut deja la rubrica „Morţi". Nu însă şi soţia, „Mariia preoteasa", mama popii Dumitru[100]. Este chiar situaţia din 1838 când, în vopseauna albastră, stătea rumânca văduvă „Maria, soţiia popii lui Nicolae", de 40 de ani, cu Mihai, fiu de 16 ani, şi Enea, fiică de 12 ani[101]. Acest lucru ar da că protopopul Nicolae trăia deja în 1826. Tot în 1838, un „Toma sin popa Nicolaie", cârciumar, etatea 24 de ani[102]. În 1838 un naş de botez al fiului preotului Gheorghe este proistosul Dinu, preot, fiul protopopului Nicolae[103]. În pomelnicul bisericii „Buna Vestire"-Greci din 1837 apar numele morţilor „slujitorului Nicolae". Acesta, „Nicolae ereu", împreună cu soţia lui, „Maria eriţa", este precedat de preoţii Panait şi Constantin[104]. Aceeaşi onomastică, preotul Nicolae şi preoteasa Maria, în cel de-al doilea pomelnic de aici, tot din 1837, la rubrica „Vii" a credinciosului Hristea Lăzărescu[105].

Vasilie Gărdescu (diacon, apoi protopop, rangul sachelarie, amintit între 1817[106] şi 1826 la biserica domnească din Piteşti). O însemnare ulterioară de la finalul actului ne indică identitatea scriitorului: „Acest zapis este scris de mâna răposatului protopopul Vasilie Gărdescu sachelarie cumnată-mieu. Pentru care ştiinţă să însemnează Protopop Gheorghie iconomu". Scrie alte două acte în 1817[107]. Toponimul „Gârdeşti" se regăseşte şi la Drăgăşani (jud. Vâlcea), cartier al municipiului, şi în judeţul Teleorman, la o distanţă de primul de aproximativ 30 de kilometri. În 1826 boierul Vasile Chera Gârdescu rezideşte biserica satului, fost sediu, pe la 1800, al unei şcoli de pictură a cântăreţului Mincu din Drăgăşani-Gârdeşti, o colecţie a icoanelor lui aflându-se acum cincizeci de ani, la mănăstirea Glavacioc[108]. În 1822 semnează de primire a unei danii din diata Smarandei Mantu pentru biserica „Sf. Gheorghe", „Vasilie prot."[109]. În 1823 semnează o învoială, „Vasilie Gărdescu sachelr pv"[110]. Un preot Vasile este amintit în 1820 şi în pomelnicul paraclisului metocului episcopal vecin[111].

În 1824 Vasilie este amintit protopop al Plăşii de Jos formată din: 1. oraşul Piteşti (biserica domnească „Sf. Gheorghe", „Sf. Nicolae", „Intrarea în Biserică", „Sf. Ioan Botezătorul", „Buna Vestire", „Sf. Troiţă", „Sf. Îngeri", „Adormirea Precestii"), Prundul, Geamăna, Vătăşeştii, Trivalea 2. Plasa Săpeţii: Săpata de sus, Săpata de jos, Cătunul Morăreştii, Măricaşii – tot Săpata, Păduroiu, Lipiea, Poeana Lacului, Sămara, tot Sămara, Slătioarele, Cocul în vale, Ălimpeşti, Popeştii, Răchiţelele şi Gura Frasinului, Pleşăştii, tot de Răchiţele, Ciripani-Răchiţele, Băbana, Groşii) 3. Plasa Udii: tot Groşii, Uda, Uda în deal, Goranu, tot Uda, Şătrari-Uda, 4. Plasa Cotul: Bărbălani, Ciomăgeştii, Ungurenii, Ciomăgeştii de jos, Beculeşti, Sâmbureştii, Dobrotеasca, Murgeşti, Câmpul Mare, Dejăştii, Sâmbureştii din deal, Păroşii Morloveşti, tot Păroşii, Ştefăneştii, Topana, Răjleţul Govorii de jos, Valea Mare, Râjleţu mănărtirii Vieroşu, Râjleţu ipac)[112]. Considerăm că protopopii, care, de altfel, în cele câteva catagrafii de început de secol XIX nu sunt menţionaţi printre preoţii slujitori ai bisericilor, rezidau la catedralele reşedinţelor de judeţ – în cazul Piteştilor, la biserica domnească. De aceea i-am prezumat ca fiind co-slujitori. De exemplu, preotul Gheorghe Coculescu, hirotonit pe seama „Sf. Gheorghe"- domnesc încă din 1825, preot care o viaţă a slujit aici, nu semnează în registrele mitricale decât o dată, accidental, în 1832. Anul următor, în catagrafia din 1833, de exemplu, nu îl mai găsim în nicio biserică piteşteană. Aceasta nu înseamnă că nu mai slujea pe aici, ci, dintr-o „boierie" de principiu – să nu uităm că, Evul Mediu la noi, se pare, a durat până în 1859 – nu se „cobora" la serviciile bisericii decât în zilele mari.

În 1826 protopopul Vasilie Gărdescu cere episcopului o măsurătoare neutră a unui loc al bisericii domneşti pe care chiar el îl are închiriat[113]. În 1826 i se dă din partea epitropiei un teren. Maria din mahalaua „Sf. Ilie", „soţia răposatului protopopului Vasile", botează la „Sf. Gheorghe" un copil în 1832, Smaranda, fiica popii Duţă din Sămara[114]. Tot în acest an, Maria „protopopo(a)ia" din mahalaua „Sf. Gheorghe", fiica lui, botează tot la „Sf. Gheorghe" pe Ecaterina, fiica protopopului Gheorghe Coculescu[115]. Tot în 1832 semnează în

mitricalele de la „Sf. Gheorghe” un „popa Ghiţă”, cumnat, se pare, cu protopopul Gheorghe Coculescu. Dacă acest preot Gheorghe este cumnatul, înseamnă că, în primul rând, este fratele protopopului Vasile Gărdescu care, dintr-un reflex socotit acum medieval şi taxabil, îşi aduce, pe cât se poate, rudele la instituţie. În 1834 o altă fată de-a lui, Smăranda, îşi botează copilul la „Sf. Gheorghe”, naş fiind Dobrian boiangiul, fostul epitrop de sub parohiatul tatălui ei răposat[116]. Tot în 1834 fiica lui (sau soţia?), Maria, o botează pe Maria, fiica protopopului Ghiţă Coculescu[117]. În 1837 la biserica vecină, noua biserică Mavrodolu, o „Elenca sin popa Vasilie” (probabil Gărdescu) se cunună[118].

Figurează şi în pomelnicul intern din 1842[119]. În 1846 Manda, fiica protopopului Vasile, soţia lui Hristea sin Marin logofătul din Alexandria, cunună o pereche de tineri[120]. Interesant cum cu câteva luni înainte ea, Manda („Zmaranda sin protopopu Vasilie Gărdescu”), se cununa religios cu Răducanu Paraschivescu, braşovean[121], viitor epitrop la „Sf. Gheorghe”. Ori divorţase între timp şi se recăsătorise rapid, ori sunt doi protopopi Vasile la Piteşti, fiecare cu plasa lui de jurisdicţie. Tot în 1846 Elena, fiica slugerului Alecu Gărdescu – foarte probabil rudă cu fostul protopop – se căsătoreşte cu „Nicolae sin tretilogofăt Costandin Săvescu ot Ruşii de Vede”, naşi fiindu-le maiorul Teodor Brătianu împreună cu mătuşa lui, Ana Brătianca[122]. În 1849 fiul lui, Vasile, se cunună la „Sf. Gheorghe”, naş fiind fratele parohului Gheorghe Coculescu, Nicolae Coculescu, şi mama lui, Maria[123]. Acest „Vasilache sin protopopu Vasile” are un copil, Haritiia, boezată în 1852 de fata lui Nicolae Coculescu, Haritiia Coculeasca[124]. În 1854 Chiriaca, fiica protopopului răposat, căsătorită deja cu viitorul pitar „Chiriţă sin Nicolae Boerescu” (nu viitorul paroh de aici!), îşi botează aici un copil[125]. Tot în 1854 Zmaranda, fiica lui, moare[126]. În 1858 tot lui Vasilache Gărdescu i se naşte o fată, Eugenia, botezată de Nicolae Coculescu[127], şi îi moare o alta, tot copil, Iustina[128]. În 1858, Chiriaca, fiica protopopului răposat, îşi botează un copil la „Sf. Gheorghe”[129]. În 1859 Chiriaca îşi mai botează un copil aici[130]. În 1861 Nicolae Coculescu îi botează lui Vasile Gărdescu şi soţia lui, Lucsandra, o fiică, Amelia[131]. Aretia, fiica lui Nicolae Coculescu, îi mai botează lui Vasile Gărdescu un băiat, Gheorghie, în 1863[132]. Protopopul Vasile Gărdescu era înmormântat la „Sf. Gheorghe” şi avea un fiu, Hristache Gărdescu, care în 1865 cere o icoană veche de la epitropie. Această icoană fusese luată de protopopul Gheorghe Coculescu, răposat şi el în 1865, pentru a o curăţi[133]. Acest Hristache moare în acelaşi an de apoplexie[134]. Un amploaiat, Vasile Gărdescu, îşi îngropa fiica de 10 luni, Amelia, în 1862[135], şi îşi boteza fiul, George, în 1863, tot la biserica domnească[136], prunc mort „de răceală” după câteva luni[137]. Acest Vasile (”Vasilache în altă sursă) este chiar fiul răposatului protopop Vasile. El cunună în 1857 la biserica „Sf. Ioan” împreună cu soţia lui, Joiţa, pe fiul popii Hristea de la „Sf. Gheorghe”, Nicolae Popescu, văduv[138]. Tot Vasile Gărdescu este cel care în 1863, cu fiica lui, Mariţa, cunună o pereche de tineri la biserica „Sf. Ioan”[139]. În 1864 Vasile Gărdescu, registrator al Municipalităţii, şi soţia lui, Ana Furduiasca, îşi botează un copil, Mihai, la „Sf. Ioan”, naş fiind Gheorghe Protopopescu (foarte probabil fratele lui Vasile)[140].

În pomelnicul metocului episcopiei vecine bisericii domneşti, din 1820, figurează toată familia protopopului Vasile. Îl cităm integral: „Vii: (M)ariia pre(oteasa), (S)anda, Iamandi, Mariia, Safta, Manda. Morţi: Ştefan, Matei preot, Ion, preot, Păuna preo(teasa), Ion diiaconu, Ion, Dimitru, Stelea pruncu, Gheorghe pruncu, Vasilie preotu”[141]. Onomastic, ”Gărdescu” are o contiuitate destul de mare. În 1936, la Lisabona, Gabriela Gărdescu declară că este de acord cu împărţirea bunurilor rămase de la defunctul său părinte, generalul Ion Gărdescu[142].

Zanfir (protopop, amintit între 1817[143] şi 1836; preot la biserica domnească din Piteşti; m. 1837). În 1819 scrie cu popa Preda un *Pomelnic*[144], foarte important (credem), pierdut astăzi. În 1823 semnează pe o învoială a bisericii[145]. În 1824 apare ca protopop al Plăşii de Mijloc (Valea Rea, azi cartierul Găvana III, Meculeşti, azi cartierul Găvana II, Găvana, Gura Baţcovului, Glâmbocu, Drăganu, Schitul maicilor-Baţcov, Grajdurile, Bârseşti-Bîrbăteştii, mănăstirea Cotmeana, Linteşti, Cătuşa, Cuca, Cuca-Debunceşti, Săpunari, Piscu Calului, Ginerica, Sineştii, Sindiile, Corbii, Schitul Corbii, Măniceştii, Scheii, Dobreştii, Lăunele, Gruiul, Piscul Ursului, Bârsoi, Stăneştii, Stoeleştii, Ipac Stoeleştii, Urşii, ipac Urşii, Geamăna, Galicea, Ostrovenii, Flămânda, Alimbeştii, Cocoru, Dănicei, Vitomireşti, Trepteni, Geamăna de jos, Floreşti, Buciumeni, Drăgoeşti, Peretu, Băeştii, Olanul, Alba, Drăgioi, Cioranul, Teiul)[146]. În 1826 semnează pe o învoială a bisericii domneşti[147]. În 1827 apare ca protopop al oraşului Piteşti „Zamfir referendarie” pe un act din

Valea-Mare vecină, judeţul Muşcel[148]. În 1830 semnează tot ca protopop[149]. În 1831, când plasa Găleşeştilor (apoi Dâmbovnic) a fost lipită de domnie judeţului Argeş, episcopul Ilarion trimite să catagrafieze noul teritoriu pe preotul Zamfir din Piteşti: „să meargă din sat în sat, să facă catagrafie de toate bisericile, cu hramul lor, cu starea lor, pe a cui moşie, de ce materie iaste, de zid sau de lemn, şi ce lipsă au înlăuntru şi pe afară şi căţi preoţi şi diaconi să află la fieşcare biserică”[150].

Conducător la „Sf. Gheorghe” şi protopop de Piteşti în 1832[151]. Tot în 1832 fiul lui, Simion, botează aici un copil, Gheorghe[152]; în acelaşi an, la biserica „Sf. Ilie” botează un alt copil, al unui vizitiu, cu numele lui de data aceasta[153]. Potrivit aceluiaşi document, acest Simion figurează cu domiciliul în mahalaua „Sf. Troiţe”. În 1834 botează la „Sf. Gheorghe” alături de popa Preda un copil, Florea[154]. Protopop şi epitrop la „Sf. Gheorghe” şi în 1836[155]. Amintit ca „Zamfir ierei” în pomelnicul intern din 1842 chiar de două ori[156]. Prima şcoală publică din oraşul Piteşti ia fiinţă în 1833 în casele protopopului Zamfir[157]. Vezi pomelnicul lui la biserica Mavrodolu[158]. Moare între 1836-1837, în 1838 o preoteasă, Mariia, apărând văduvă în catagrafia oficială a oraşului. Copii (după care s-a făcut identificarea): Simion, de 12 ani, Maria, de 12 ani, şi Floarea, de 12 ani, Nasatasia, 1 an[159]. În 1847 fiica lui, Maria, soţia lui Mihalcea Leca, cunună o pereche de tineri la „Sf. Gheorghe”[160]. Preoteasa lui, Maria, locuitoare în culoarea albastră, moare în 1865 la 80 de ani, „de bătrâneţe şi dambla având”, fiind înmormântată în curtea bisericii domneşti[161]. Credem că cea de-a doua „Maria presbitera”, din pomelnicul intern din 1842[162] este soţia fostului preot Zamfir. În 1854 fiica protopopului Zamfir, Anastasia, se căsătoreşte la schitul Buliga cu un pădurar din Racoviţa Muscelului, naş fiind fiul protopopului Gheorghe Coculescu, Gheorghe[163]. Peste patru ani, Anastasia îşi botează un copil, tot la Buliga[164].

În pomelnicul metocului episcopiei vecin bisericii domneşti, din 1820, figurează toată familia „protopopului Zanfir ot biserica gospod”. Îl cităm integral: „Vii: Zanfir preot, Mariia preo(teasa), Ecaterina prunca, Ana prunca, Neaga prunca, Zanfir preot, Mariia preoteasa, Paraschiva prunca, Costandin, Neagu, Salomiia monahiia, Neacşa preoteasa, Ion preotul, Mariia preoteasa, Zanfir, Gheorghe, Ecaterina, Sanda, Ion, Frusina, Ziada (?) preot, Gligore preot, Stanca, Joiţa, Neacşa, Solomiia monahia, Necula, (indescifrabil), Nicolae. Morţi: Dumitra(rupt), Ilinca, Tudor, Dumitra(rupt), Anghel, Paraschiva, Damaschin mona(h), Toma preotul, Radu, Ecat(rupt), Neacşa, Ion, Simion, Neaga, Martin, Dumitra, Cârstea, Mihai preot, Ilinca, Manu, Mărgărit, Nicozie, Cărstea, Cărstea, Stanca, Matei, Dumitra, Matei preotul, Despa preoteasa, Zanfir, Anca preoteasa, Mecu preotul, Gheorghe preotul, Costandin, Safta, Stanca, Stanca, Neacşu, Joiţa, Tudora, Dumitru, Preda preotul, (loc rupt) preotul”[165]. În continuare, tot în această sursă, un pomelnic al „logofătului Chiţi(i) de la protopopul.

Gheorghe Coculescu (n. 1803-m. 1865; diacon, apoi preot şi protopop între 1813-1864; ranguri: protonotarie, iconom; paroh la biserica domnească din Piteşti). A se vedea micro-monografia acestui cleric[166].

Costandin Pătru Brădeanu (Boerescu) (n. 1798 - m. 1862; preot din 1828, duhovnic, rangurile: iconom, sachelarie şi castrisie; paroh la biserica ”Buna Vestire”-Greci). A se vedea micro-monografia acestui cleric[167].

Costandin Protopopescu (diacon în 1829[168]; preot, amintit între 1832[169] şi 1845, protopop; m. 1848, preot la biserica domnească din Piteşti; rangul: castrisie). Conform cărţii de hirotonie, este diaconit pe 9 decembrie 1829 pe seama acestei biserici. Peste câteva luni, spovedit de popa Hristea duhovnicul, este mutat la biserica nouă, Mavrodolu. Este preoţit în 1832 pe seama bisericii domneşti, unde se întoarce. Conform actului, este fiul fostului protopop Nicolae. Foarte probabil „popa Costandin Castrisie” de la Sf. Gheorghe, protopop castrisie în 1836[170] – încă din 1831 fusese catagrafiat în culoarea Neagră („deaconu Costandin”)[171]. Tot în 1832 „popa Costandin cu soţia sa Efrusina de aici din oraşu Piteşti” sunt naşi de cununie la schitul Buliga[172]. Un „Kostantin ierei” apare şi în pomelnicul intern din 1842[173]. Nu era, de altfel, primul protopop de Piteşti cu acest nume. Un „Costandin Iereu protoiereu protopop” participă în 1796, alături de protopopul Duminecă (rangul Sachelarie) la biserica domnească din Piteşti la jurământul celor din Păroşi şi Făgeţel, jud. Olt, în litigiul cu episcopia[174]. Să urmărim clericii ”Constantin” ai vremii: la schitul Buliga (Stan diaconul, 1824, şi popa Costandin, beteag, 60 de ani, 1825), la „Sf. Nicolae” (diaconul Costandin, 1808; popa Costandin, mirodot, protopop de Arif, 1824; diaconul Costandin sin popa Hristea, 1824, preoţit

în 1825), la „Precista Nouă”-Mavrodolu (popa Costandin sin Pătraşcu, 1824, în vârstă de 30 de ani, foarte probabil viitorul protopop cu rangul de hartofilax, tot de aici, consemnat în 1848; diaconul Costandin, 1824, în vârstă de 35 de ani; popa Din Ciurea, 1832; popa Dinu cel Mic, foarte probabil Costandin Andronescu, 1832-1834), la „Buna Vestire”-Greci (diaconul Costandin, 1808, şi Costandin Brădeanu, preoţit în 1825, viitor protopop cu rangul de castrisie, 1834-1849– va muri în 1862), la „Sf. Ioan” (popa Costandin, 1808) şi la „Sf. Vineri” (popa Stan duhovnicul, între 1832-1864). Fiul lui, Tache, îşi botează în 1849 copilul, Costandin, la „Sf. Gheorghe”[175]. În 1834 „preotul Costandin Protopopescu” botează la Buliga doi copii, unul fiind cel al lui „Gheorghe preotul sin popa Costandin”[176]. În 1838 stătea în culoarea roşie preotul de la „Sf. Gheorghe” „Dinu popa Enaiche”, etatea 50 de ani. Un preot Enache este inclus în pomelnicul intern din 1842. Încă un preot Constantin, „popa Dinicu Nicolae”, 24 de ani, stătea în culoarea Neagră în acel an, căsătorit cu Efrusina, cu care avea 3 fete[177], chiar tânărul protopop de la Sf. Gheorghe!

Aşadar, în 1836 preotul Constantin de la „Sf. Gheorghe” era protopop. Avem următorii protopopi identici onomastic în judeţul Argeş: Constantin (de Argeş şi Loviște, 1842-1852, 1866), Constantin (de Găleşeşti, 1845-1846, şi de Găleşeşti-Cotmeana, 1846-1852), Constantin (de Topolog, 1845, de Găleşeşti-Cotmeana-Topolog, 1851) şi Constantin Brădeanu (preot la „Buna Vestire”- Greci din Piteşti, protopop de Olt şi Topolog, 1851-1858). În pomelnicul metocului episcopiei, datat 1820, dar completat zeci de ani, apare, la un moment dat, un pomelnic al protopopului Constantin Miornea (în 1838 mai era catagrafiat în Piteşti un ”Rizea Mionea”, cizmar, etatea 70[178]). Redăm clericii din el. La vii, „Costandin prot(opop), Mihalea preoteasa”. La morţi: „Radu erei, Costandin preot, Despa presvitera, Ion Radu erei”[179]. Aşadar, acest Constantin a fost preot la „Sf. Gheorghe”. Protopopul de la „Sf. Gheorghe”, Constantin, figurează în cel al metocului episcopiei, început în 1820, prezent acum în inventarul de la biserica Mavrodolu. Îl cităm în totalitate: „Pomelnicu popi lui Costandin sin protopopu Nicolae, 1834. Vii: Costandin erei, Efrusina preoteasa, Mariia prunca, Anastasia prunca, Maria preoteasa, Dimitrie. Morţi: Nicolae erei, Voica preoteasa, Simion erei, Hristea erei, Maria eriţa, Costandin erei, Radu erei, Ecaterina ereiţa, Părvan erei, Ana eriţa, Joiţa preoteasa”[180]. Este exact preotul Dinicu Nicolae din culoarea Neagră, pomenit în 1838 (vezi mai sus).

În 1843 „protopopu Costandin şi Efrusina soţia sa” erau naşi de cununie la Buliga, parohia în care, credem, stătea[181]. Protopopul Constantin încă era la Sf. Gheorghe în 1845, conform iscăliturii episcopului Samuil Sinadon pe cartea de hirotonie. În 24 noiembrie 1848 el moare, conform declaraţiei preotului Gheorghe de la schitul Buliga şi raportului întocmit de mahalagiii culorii negre (unde foarte probabil stătea) înaintat cârmuirii[182]. Moartea lui (tânără, din moment ce, după cum am mai spus, în catagrafia din 1838 avea doar 24 de ani) este înregistrată şi în mitricele bisericii Buliga[183]. Potrivit acestei surse, în acel an protopopul nu mai era cleric la Sf. Gheorge, ci la biserica vecină, „Precesta Nouă”. În 1849 un „dumnealui Tache sin protopopu Costandin” îşi botează copilul, tot Costandin, la Sf. Gheorghe[184] şi o „Maria sin protopopul Dinu” botează la schitul Buliga un copil de-al lui Costandin, fiul fostului preot Mihai Bogatu[185]. Ea însăşi, Maria, se căsătoreşte tot în acest an la Buliga cu fiul protopopului argeşean Păun (din satul Cernelile, plasa Găleşeşti, judeţul Argeş – acum, în comuna Păuşeşti, judeţul Vâlcea)[186]. Această Maria năşeşte tot la Buliga un copil al unui fiu de preot în 1854[187]. În 1860 „Maria prioteasa fiica protopopului Dinicu”, soţia preotului Ioan Păunescu de la „Sf. Ioan”, protopop şi el, îşi botează un copil, naş fiind o binefăcătoare a bisericii domneşti, Maria Nicolopol[188]. Tot în 1860 la schitul Buliga se cunună Linţa, fiica fostului protopop Dinicu, în vârstă de 18 ani, mire fiind Dumitru Popovici şi naşă fiind Ecaterina, fiica cea mare a protopopului Gheorghe Coculescu[189]. În 1862, tot la „Sf. Ioan”, „Iancu protopopu Dinicu” este naş de botez al unui copil de lăutar[190] şi „potropopoaia Fârsina” botează un copil de mahalagii la schitul Buliga[191].

Note:

[1]Marius Porumb, *Dicţionar de pictură veche românească din Transilvania (sec. XIII-XVIII)*, Editura Academiei Române, p. 324.

[2]Nicolae Iorga, *Studii şi documente cu privire la istoria românilor,* vol. XIV, Bucureşti, 1907, pp. 212-235.

[3]Ibidem, p. 233.

[4]Ibidem, pp. 212-213, p. 228.

[5]Ibidem.

[6]Ibidem, p. 214.

[7]Mihail M. Andreescu, *Documente muntene referitoare la Mitropolia Țării Românești, Mânăstirea Argeș și Episcopia Argeșului. Anii 1492-1823*, București, 2004, doc. 233, p. 263.

[8]N. Iorga, *op. cit.*, p. 214.

[9]Ibidem, p. 211.

[10]Ibidem, p. 223, p. 227.

[11]Serviciul Județean Argeș al Arhivelor Naționale (în continuare, ”S.J.A.A.N.”), fond Condici și Registre de Stare Civilă (în continuare, ”C.R.S.C.”), Parohia ”Sf. Gheorghe”, Pitești, Dos. 3/ 1843, f.2.

[12]Mihail M. Andreescu, *op. cit.*, doc. 233, p. 263.

[13]N. Iorga, *op. cit.*, p. 227.

[14]Mihail M. Andreescu, *op. cit.*, doc. 126 și doc. 127, p. 162.

[15]Constantin Bălan, *Inscripții medievale și din epoca modernă a României – Județul istoric Argeș, sec. XIV-1848*, Editura Academiei Române, București, 1994, nr. 167 și, respectiv, nr. 168.

[16]S.J.A.A.A.N., C.R.S.C., Parohia ”Sf. Gheorghe”, Pitești, Dos. 9/1852, Morți, f.3.

[17]Idem, Parohia ”Sf. Treime”, Pitești, Dosar 10/1843, Morți, f. 2.

[18]Arhiva bisericii domnești din Pitești, „Dosar coprinzând...”, doc. 66 și Idem, „Registru cu acte în copii... ”, f. 14.

[19]S.J.A.A.N., C.R.S.C., Parohia ”Buna Vestire”-Greci, Pitești, Dos. 14/ 1846, Morți, f. 1 și, respectiv, Idem, Dos. 15/1847, Morți, f. 1.

[20]Constantin Bălan, *op. cit.*, nr. 175.

[21]*Ibidem*, nr. 508.

[22]Pr. Marin M. Branişte, pr. Ilie Diaconescu, *Pisanii, însemnări şi manuscrise din vechile biserici ale oraşului Piteşti* (I), în „M.O.”, anul XXIII, 1971, nr.1, p. 64.

[23]Arhiva bisericii Greci-Pitești, „Pomelnic, 1837”, f. 8.

[24]S.J.A.A.N., fond C.R.S.C. / Parohia „Sf. Îngeri”-Buliga, Pitești, Dos. 12/1844, Morți, f. 1.

[25]Ibidem, Parohia „Buna Vestire”-Greci, Pitești, Dos. 13/1845, Botezați, f. 2.

[26]Ibidem, Dos.22/1854, Botezați, f. 1.

[27]Ibidem, Dos. 23/1855, Botezați, f. 2.

[28]Ibidem, Dos. 26/1858, Botezați, f. 1.

[29]S.J.A.A.N., fond C.R.S.C. / Parohia „Precista Nouă”-Mavrodolu, Pitești, Dos. 7/1843 (Botezați), f. 1.

[30]Șt. Berechet, *Catagrafia episcopiei Argeșului în 1808*, în „B.O.R.”, seria a II-a, anul XL, 1922. p. 685.

[31]I. Ionaşcu, *Catagrafia eparhiei Argeș la 1824*, București, 1942, p. 36.

[32]Arhiva bisericii domnești din Pitești, „Registrul cu acte în copii”, f. 13.

[33]Ibidem.

[34]Ibidem.

[35]Ibidem, f. 17.

[36]Idem, „Dosar coprinzând...”, doc. 2.

[37]Ibidem, doc. 7.

[38]S.J.A.A.N., fond C.R.S.C., Parohia Sf. Gheorghe, Pitești, Dos. 1/1834, Botezați, f. 3.

[39]Pr. Marin M. Branişte, *Însemnări pe vechile carți de slujbă de la bisericile din Pitești*, în „M.O.”, anul XIII, 1961, nr. 4, p. 934.

[40]S.J.A.A.N., fond C.R.S.C. / Parohia Sf. Gheorghe, Pitești, Dosar 3/1843, Morți, f. 1.

[41]Idem, Dos. 6/1849, Cununați, f. 4.

[42]Idem, Dos. 7/1850, Botezați, f. 1.

[43]Idem, Dos. 13/1857, Botezați, f. 1.

[44]Arhiva bisericii domnești din Pitești, „Pomelnicu...”, f. 1.

[45]Idem, „Registrul cu acte în copii”, f. 18.

[46]Ibidem, f. 22, nr. 36.

[47]S.J.A.A.N., fond C.R.S.C., Parohia Sf. Gheorghe, Pitești, Dos. 1/1865, Botezați, f. 4.

[48]Arhiva bisericii domnești din Pitești „Registrul cu acte în copii”, f. 13. Pentru 1806, vezi Idem, „Registrul cu acte în copii”, f. 13.

[49]Popa Nițu apare ca protopop protocotarie, vezi Idem, „Registrul cu acte în copii”, f. 11.

[50]S.J.A.A.N., fond C.R.S.C. / Parohia Sf. Gheorghe, Pitești, Dos. 5/1848, Botezați, f. 3.

[51]Idem, Dos. 12/1855, f. 1.

[52]Arhiva bisericii domnești din Pitești, „Dosar coprinzând...”, doc. 15: „Acest zapis este scris de mâna răposatului protopopul Vasilie Gărdescu sachelarie cumnată-mieu. Pentru care știință să însemnează Protopop Gheorghie iconomu”. Pentru numele soției protopopului Gărdescu, fiica protopopului Ioan Coculescu, vezi S.J.A.A.N., fond C.R.S.C. / Parohia Sf. Gheorghe, Pitești, Dos. 1/1832, Botezați, f. 3.

[53]Spiridon Cristocea, *Orașul Pitești în catagrafia din 1838*, Editura Ordessos, Muzeul Județean Argeș, Pitești, 2011, p. 88.

[54]S.J.A.A.N., fond C.R.S.C. / Parohia Sf. Gheorghe, Pitești, Dos. 9/1852, Morți, f. 1.

[55]Arhiva bisericii „Precista-Nouă”-Mavrodolu din Pitești, „Pomelnic-1820”, f. 1. Stanca preoteasa, de exemplu, boteza un copil la biserica „Sf. Ioan” în 1834, vezi S.J.A.A.N., fond C.R.S.C. / Parohia Sf. Ioan, Pitești, Dos. 3/1834, Botezaați, f. 1.

[56]S.J.A.A.N., fond C.R.S.C. / Parohia Precista Veche, Pitești, Dos. 3/1839, Cununați, f. 1.

[57]Idem, Dos. 5/1847, Cununați, f. 1.

[58]Arhiva bisericii domnești din Pitești, „Dosar coprinzând...”, doc. 1: „Popa David doh(ovnic) ot biserica din Coastă”.

[59]Șt. Berechet, *Catagrafia episcopiei Argeșului în 1808*, în „B.O.R.”, seria a II-a, anul XL, 1922, p. 685.

[60]I. Ionaşcu, *Catagrafia...1824*, București, 1942, p. 35.

[61]S.J.A.A.N., Fond “Primăria Pitești”, Dos. 1/ f. 13, nr. 623.

[62]S.J.A.A.N., Fond C.R.S.C./ Parohia „Precista Veche”, Pitești, Dos. 1/1834, Botezați, f. 1.

[63]Ibidem, Dos. 3/1843, Morţi, f. 2.
[64]Marin Branişte, Ilie Diaconescu, *Pisanii*..., în „M.O.", anul XXIII, 1971, nr.7-8, p. 567 (Caragea Vodă comunică în 1817 tuturor preoţilor, deci şi protopopului Luca al Plăşii de Jos a jud. Muscel, să informeze poporenii că micşorează dăjdiile).
[65]S.J.A.A.N., Fond C.R.S.C. / Parohia „Precista Veche", Piteşti, Dos. 1/1838, Morţi, f. 1: „protopop Luca, b(iserica) în coastă".
[66]Idem, Parohia „Sf. Vineri", Piteşti, Dos. 13/1848, f. 1.
[67]I. Ionaşcu, *Catagrafia...1824*, p. 35.
[68]S.J.A.A.N., Fond C.R.S.C. / Parohia „Precista Veche", Piteşti, Dos. 1/1832, f. 1.
[69]Ibidem, f. 2.
[70]Idem, Dos. 1/1834, Botezaţi, f. 1.
[71]Ibidem, f. 2.
[72]S.J.A.A.N., Fond C.R.S.C. / Parohia „Sf. Ioan", Piteşti, Dos. 3/1834, Botezaţi, f. 3.
[73]Idem, Parohia „Buna Vestire-Greci", Piteşti, Dos, 13/1845, Botezaţi, f. 1.
[74]Arhiva bisericii domneşti din Piteşti, „Registru de acte în copii...", f. 16.
[75]I. Ionescu, *Catagrafia protopopiatului Vedea din fostul judeţ Olt în anul 1845*, în M.O., anul IX, nr. 3-4, 1957, p. 229.
[76]S.J.A.A.N., Fond C.R.S.C. / Parohia „Precista Veche", Piteşti, Dos. 4/1846, Botezaţi, f. 1.
[77]S.J.A.A.N., Fond Episcopia Argeş, dos. 22/ 1846, f. 2.
[78]S.J.A.A.N., Fond C.R.S.C. / Parohia „Precista Veche", Piteşti, Dos. 5/1846, Cununaţi, f. 1.
[79]S.J.A.A.N., Col. Doc. Ist., P. XLIII, doc. 24.
[80]S.J.A.A.N., Fond C.R.S.C. / Parohia „Precista Veche", Piteşti, Dos. 9/1851, Cununaţi, f. 1.
[81]Ibidem, Botezaţi, f. 1.
[82]Teodor Mavrodin, *Episcopia Argeşului, 1793-1949* (în continuare, *Episcopia*...), Piteşti, 2005, p. 167.
[83]Arhiva bisericii Greci-Piteşti, dos. 1, f. 112.
[84]S.J.A.A.N., fond „C.R.S.C." / Parohia "Sf. Treime", Piteşti, Dos. 16/1859, Botezaţi, f. 2.
[85]Idem, Parohia „Precista Veche", Piteşti, Dos. 21/1865, Botezaţi, f. 1.
[86]Ibidem, Dos. 1/1834, Botezaţi, f. 1.
[87]S.J.A.A.N., Fond C.R.S.C. / Parohia „Sf. Nicolae", Piteşti, Dos. 6/1834, Botezaţi, f. 1.
[88]S.J.A.A.N/, Col. Doc. Ist., P. XIX, doc. 35.
[89]S.J.A.A.N., Fond C.R.S.C. / Parohia „Precista Veche", Piteşti, Dos. 1/1843, Botezaţi, f. 1.
[90]Ibidem, Dos. 7/1849, Botezaţi, f. 2.
[91]Ibidem, Cununaţi, f. 2.
[92]Ibidem, Dos. 11/1853, Cununaţi, f. 2.
[93]Ibidem, Dos. 13/1855, Cununaţi, f. 2.
[94]Arhiva..., „Registrul cu acte în copii", f. 13, unde semnează ca preot.
[95]Ibidem.
[96]Ibidem, f. 11.
[97]Idem, „Registrul cu acte în copii", f. 16.
[98]Idem, „Pomelnicu...", f. 1.
[99]S.J.A.A.N., Dos 1/ 1831, f. 4 şi, respectiv, f. 6.
[100]Arhiva bisericii „Precista-Nouă"-Mavrodolu din Piteşti, „Pomelnic-1820", f. 6.
[101]Spiridon Cristocea, *Oraşul Piteşti*..., p. 57.
[102]Ibidem, p. 142.
[103]S.J.A.A.N., fond C.R.S.C. / Parohia Sf. Ilie, Dos 9/1838, f. 2.
[104]Arhiva bisericii Greci -Piteşti, „Protopop Co(s)tand(in), Pomelnicu sfintei biserici Grecilor dă vii şi pentru morţi. 1837", f. 6.
[105]Idem, Pomelnicul din 1837, p. 29.
[106]Arhiva bisericii domneşti din Piteşti, „Dosar coprinzând...", doc. 15.
[107]Idem, „Registrul cu acte în copii...", f. 9 şi f. 11.
[108]Pr. Ilie Diaconescu, *Icoane vechi, manuscrise şi pietre de morminte la mănăstirea Glavacioc*, în „Glasul Bisericii", 1961, nr. 7-8, p. 658-659.
[109]Arhiva bisericii domneşti din Piteşti, „Dosar coprinzând...", doc. 18.
[110]Ibidem, doc. 19.
[111]Octavian Dărmănescu, *Clerici piteşteni în prima jumătate a secolului al XIX-lea (II)*, în „Restituiri Piteşti", anul XV, nr. 4 (46)/2017, p. 11.
[112]I. Ionaşcu, *Catagrafia*..., pp. 33-42.
[113]Arhiva bisericii domneşti din Piteşti, „Dosar coprinzând...", doc. 130.
[114]S.J.A.A.N., fond C.R.S.C. / Parohia Sf. Gheorghe, Piteşti, Dos. 1/1832, Botezaţi, f. 3.
[115]Ibidem.
[116]Ibidem.
[117]Ibidem.
[118]S.J.A.A.N., fond C.R.S.C. / Parohia Precista Nouă-Mavrodolu, Piteşti, Dos. 6/1837, Cununaţi, f. 1.
[119]Arhiva bisericii domneşti din Piteşti, „Pomelnicu...", f. 1.
[120]S.J.A.A.N., fond C.R.S.C. / Parohia Sf. Gheorghe, Piteşti, Dos. 3/1846, Cununaţi, f. 3.
[121]Ibidem, f. 1.
[122]Ibidem, f. 3.
[123]Idem, Dos. 6/1849, Cununaţi, f. 4.
[124]Idem, Dos. 9/1852, f. 3.
[125]Idem, Dos. 11/1854, Botezaţi, f. 1.
[126]Ibidem, Morţi, f. 1.
[127]Idem, Dos. 14/1858, Botezaţi, f. 3.
[128]Ibidem, Morţi, f. 1.
[129]Ibidem, Botezaţi, f. 3.
[130]Idem, Dos. 15/1859, Botezaţi, f. 1.
[131]Idem, Dos. 17/1861, Botezaţi, f. 3.
[132]Idem, Dos. 19/1863, Botezaţi, f. 1.
[133]S.J.A.A.N., fond Primăria Piteşti, Dos. 7 (24)/1862, f. 39.
[134]S.J.A.A.N., fond C.R.S.C. / Parohia Sf. Gheorghe, Piteşti, Dos. 21/1865, Morţi, f. 2.

[135]Idem, Dos. 18/1862, Morţi, f. 1.
[136]Idem, Dos. 19/1863, Botezaţi, f. 1.
[137]Ibidem.
[138]S.J.A.A.N., fond C.R.S.C. / Parohia Sf. Ioan, Piteşti, Dos. 23/1857, Cununaţi, f. 1.
[139]Idem, Dos. 29/1863, Cununaţi, f. 2.
[140]Idem, Dos. 30/1864, Botezaţi, f. 2.
[141]Arhiva bisericii „Precista-Nouă"- Mavrodolu din Piteşti, „Pomelnic-1820", f. 2.
[142]Arhivele Naţionale, „Achiziţii noi", P. MMMIX, doc. 5.
[143]Arhiva bisericii domneşti din Piteşti, „Registrul cu acte în copii", f. 16 („popa Sanfir ot b. gospod, martor").
[144]Idem, „Inventar, 1972", f. 2.
[145]Idem, „Dosar coprinzând...", doc. 19.
[146]I. Ionaşcu, *Catagrafia...1824*, p. 25.
[147]Arhiva bisericii domneşti din Piteşti, „Dosar coprinzând...", doc. 51 („Zamfir Referendarie protopop").
[148]Pr. Marin M. Branişte, pr. Ilie Diaconescu, *Pisanii...*, (III), în „M.O.", anul XXIII, 1971, nr. 7-8, p. 569.
[149]Arhiva bisericii domneşti din Piteşti, „Registru cu acte în copii", f. 11 (cumpără cu epitropul Mihai Pop o prăvălie care, oricum, călca pământul bisericii).
[150]Biblioteca Academiei Române, ms. 1678, f. 25, *apud* I. Ionaşcu, *Catagrafia...*, p. VIII.
[151]Arhiva bisericii domneşti din Piteşti, „Dosar coprinzând...", doc 25 şi doc. 29. Un alt argument că este protopop de Piteşti în 1832 este faptul că mitricalele acestui an sunt contrasemnate de protopopul plăşii, Zanfir.
[152]S.J.A.A.N., fond C.R.S.C. / Parohia Sf. Gheorghe, Piteşti, Dos. 1/1832, Botezaţi, f. 1.
[153]Idem, Parohia Sf. Ilie, Piteşti, Dos. 1/1832, Botezaţi, f. 1.
[154]Idem, Parohia Sf. Gheorghe, Piteşti, Dos. 1/1834, Botezaţi, f. 3.
[155]Arhiva bisericii domneşti din Piteşti, „Dosar coprinzând...", doc. 36.
[156]Idem, „Pomelnicu...", f. 1.
[157]Preotul paroh Marin Branişte evoca într-un document oficial că biserica domnească a pus la dispoziţie localul, vezi Idem „Acte şi documente privitoare la repictarea bisericii. Pictori, Gh. Popescu şi Niculina Dona, 1970-1975", f. 106.
[158]Pr. Constantin Onu, Vasile Novac, *Biserica Mavrodolu sau biserica din mahalaua albastră*, Editura Dacpress, 2007, p. 25.
[159]Spiridon Cristocea, *Oraşul Piteşti...*, p. 131.
[160]S.J.A.A.N., fond C.R.S.C. / Parohia Sf. Gheorghe, Piteşti, Dos. 4/1847, Cununaţi, f. 2.
[161]Ibidem, Dos. 21/1865, Morţi, f. 1.
[162]Arhiva bisericii domneşti din Piteşti, „Pomelnicu...", f. 2.
[163]S.J.A.A.N., fond C.R.S.C. / Parohia Sf. Îngeri-Buliga, Piteşti, Dos. 22/1854, Cununaţi, f. 1.
[164]S.J.A.A.N., fond C.R.S.C. / Parohia Sf. Îngeri-Buliga, Piteşti, Dos. 26/1858, Botezaţi, f. 1.
[165]Arhiva bisericii „Precista-Nouă"-Mavrodolu, Piteşti, „Pomelnic, 1820" f. 1. Un „Matei preotul şi Despa presbitera" şi la pomelnicul Despei, fata preotului Tănase, Ibidem, f. 18.
[166]Octavian Dărmănescu, *Gheorghe Coculescu (1803-1865), protopopul Piteştilor*, în "Restituiri.Piteşti", anul XVIII, nr. 2(56), 2020.
[167]Idem, *Protopopul piteştean Constantin Brădeanu (1798-1862)* în „Restituiri Piteşti", anul XVIII, nr 4(58), 2020.
[168]S.J.A.A.N., Col. Doc. Ist., P. XLVII, doc. 77.
[169]S.J.A.A.N., fond C.R.S.C. / Parohia Sf. Gheorghe, Piteşti, Dosarul 1/1832, Botezaţi, f. 1.
[170]Arhiva bisericii domneşti din Piteşti, „Dosar coprinzând...", doc. 36 şi doc. 62.
[171]S.J.A.A.N., Fond Primăria Piteşti, Dos. 1/ 1831, f. 17.
[172]S.J.A.A.N., fond C.R.S.C. / Parohia Sf. Îngeri-Buliga, Piteşti, Dosarul 2/1832, Cununaţi, f. 1.
[173]Arhiva..., „Pomelnicu...", f. 1.
[174]Mihail M. Andreescu, *Documente muntene...*, doc. 233, p. 263.
[175]S.J.A.A.N., fond C.R.S.C. / Parohia Sf. Gheorghe, Piteşti, 6/1849, Botezaţi, f. 1.
[176]S.J.A.A.N., fond C.R.S.C. / Parohia Sf. Îngreri-Buliga, Piteşti, 3/1834, Botezaţi, f. 1
[177]Spiridon Cristocea, *Oraşul Piteşti...*, p. 107.
[178]*Ibidem*, p. 136.
[179]Arhiva bisericii „Precista-Nouă"-Mavrodolu din Piteşti, „Pomelnic-1820", f. 6.
[180]Arhiva bisericii „Precista-Nouă"-Mavrodolu din Piteşti, „Pomelnic-1820", f. 6.
[181]S.J.A.A.N., fond C.R.S.C. / Parohia Sf. Îngeri-Buliga, Piteşti, Dos. 8/1843, f. 2.
[182]S.J.A.A.N., Col. Doc. Ist., P. XLVII, doc. 77.
[183]S.J.A.A.N., fond C.R.S.C. / Parohia Sf. Îngeri-Buliga, Piteşti, Dos. 16/1848, f. 1.
[184]S.J.A.A.N., fond C.R.S.C. / Parohia Sf. Gheorghe, Piteşti, Dos. 16/1849, f. 2.
[185]S.J.A.A.N., fond C.R.S.C. / Parohia Sf. Îngeri-Buliga, Piteşti, Dos. 17/1849, Botezaţi, f. 1.
[186]Ibidem, Cununaţi, f. 1.
[187]Idem, Dos. 22/1854, Botezaţi, f. 2.
[188]S.J.A.A.N., fond C.R.S.C. / Parohia Sf. Ioan, Piteşti, Dos. 26/1860, f. 2.
[189]S.J.A.A.N., fond C.R.S.C. / Parohia Sf. Îngeri-Buliga, Piteşti, Dos. 28/1860, f. 1.
[190]S.J.A.A.N., fond C.R.S.C. / Parohia Sf. Ioan, Piteşti, Dos. 28/1862, f. 2.
[191]S.J.A.A.N., fond C.R.S.C. / Parohia Sf. Îngeri-Buliga, Piteşti, Dos. 30/1862, f. 2.

EXPOFIL
SIMFONIA LALELELOR
EDIŢIA A II-A
PITEŞTI 26.04.—4.05.1981

CLERUL JUDEȚULUI ARGEȘ 1910-1911.